

TALLINNA ÜLIKOOL
Haridusteaduste Instituut
Üldhariduse valdkond

Tähti Siinmaa

LAPSEVANEMATE KAASAMINE KLASSIKLIIMA LOOMISESSE
„KIUSAMISEST VABAKS!“ METOODIKA NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja: lektor Sirje Piht

Tallinn 2016

Tallinna Ülikool

Instituut Haridusteaduste instituut		Valdkond Üldharidus
Töö pealkiri Lapsevanemate kaasamine klassikliima loomisesse „Kiusamisest vabaks!” meetoodika näitel		
Töö liik Magistritöö	Kuu ja aasta Mai, 2016	Lehekülgede arv: 53 Allikad: 52 Lisad: 4
<p>Referaat</p> <p>Põhikooli riiklik õppekava (2011) paneb lisaks ainealaste teadmiste õpetamise kohustusele koolile ka ülesande luua õpikeskkond, mis toetab õpilase kasvamist ühiskonna liikmeks. Lapsevanemate kaasamine kui üks meede turvalise ja õpilase arengut toetava keskkonna loomisel on oluline ka sellepärast, et turvalise klassikliima loomise põhivahendiks on väärtuskasvatus: sotsiaalsete oskuste õpetamine ja praktiseerimine. Kuna vanemate eeskujul on suur mõju (Bandura 1971), on klassis ja koolis toimuv väärtuste vahendamine siis efektiivne, kui samu väärtusi toetab ka kodune kasvatus.</p> <p>2013. aasta sügisest käivitas MTÜ Lastekaitse Liit pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool!”, mille eesmärgiks on nelja väärtuse (hoolivus, sallivus, austus, julgus) vahendamise abil parandada laste sotsiaalseid oskusi, et luua kaasav ja üksteisega arvestav klassikliima, mis välistaks kiusamiskäitumise. Nimetatud projekt toetub Taani Kuningriigis välja töötatud kiusamise ennetamise programmile „Fri for mobberi” (Eestis: „Kiusamisest vabaks!”), mille meetmete hulgas on oluline koht lapsevanemate kaasamisel.</p> <p>Magistritöö kirjutaja eesmärgiks oli uurida lapsevanemate kaasamise olulisust ja kaasamise meetodeid, selle senist ulatust ja lapsevanemate hinnanguid koostööle kooliga ning klassikliimale pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolide näitel. Töö teoreetilises osas käsitleti klassikliima erinevaid aspekte ning klassikliima loomise võimalusi õppiva klassiruumi kolme osapoole kaudu: õpilase isiksus, õpetaja tegevus ja lapsevanemate kaasamine. Seejuures toetuti P. Senge, M. J. Eliase, A. Bandura, E.-S. Sarve, D. Rasmussen, L. Keltikangas-Järvineni ja mitmete teiste uurijate seisukohtadele. Empiirilises osas kasutati magistritöö eesmärgi saavutamiseks kombineeritud uuringudisaini. Esmalt viidi läbi intervjuud meetoodikat „Kiusamisest vabaks!” rakendanud viie klassiõpetajaga projekti 1. aastal. Meetoodika kasutamise 2. õppeaasta lõpus viidi läbi ankeetküsimustik 14 õpetaja ja nende klasside lapsevanematega (vastused saadi 219 vanemalt), saadud tulemusi analüüsiti.</p> <p>Tulemustest selgus, et õpetajad, kes kasutasid rohkem lapsevanemaid aktiivsesse rolli panevaid meetmeid, saavutasid kooli ja kodu koostöös nii kvalitatiivse kui kvantitatiivse edu. Seega saab öelda, et programm „Kiusamisest vabaks!” sobib Eestis kooli ja kodu koostöökultuuri parandamiseks. Samas selgeid seoseid lapsevanemate kaasamise aktiivsuse ja klassikliima aspektide vahel välja ei tulnud.</p>		
Võtmesõnad: klassikliima, õpilaste sotsiaalsed oskused, lapsevanemate kaasamine, „Kiusamisest vabaks!” meetoodika		
Keywords: classroom climate, students social skills, parental involvement, „Free from Bullying”		
Töö autor: Tähti Siinmaa	allkiri:	
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja: Sirje Piht	allkiri:	

Tallinn University

Institute School of Educational Sciences		Field General Education
Title Parental Involvement in Classroom Environment with Methods from the Project "Free from Bullying"		
Classification Master's Thesis	Month and Year May, 2016	Number of pages: 53 Sources: 52 Appendices: 4
<p>Abstract</p> <p>In addition to the obligation of a school to provide children with knowledge about various subjects, the National Curriculum for Basic Schools of Estonia (2011) expects the schools also to create an environment that supports the development of pupils into fully-fledged members of the society. In addition to that, the involvement of parents securing a safe and supportive environment for the development of a pupil is also important as it is the values education that most importantly creates a safe classroom climate. Values education means teaching and practicing social skills. As the example of parents has an immense influence on children's behavior (Bandura 1971), the transmission of values in a classroom and at school will only be efficient as far as the same values are also cherished by the upbringing at home.</p> <p>In 2013 the <i>MTÜ Lastekaitse Liit</i> (The Estonian Child Welfare Union) launched the pilot project „Free From Bullying in Schools“. The aim of the project was to improve the social skills of children by transmitting four values (tolerance, empathy, respect, courage) in order to create an involving and considerate classroom climate that would eliminate bullying behavior. The project mentioned is based on the project „Fri for mobberi“ that is developed in the Kingdom of Denmark. The involvement of parents plays an important role among the measures of that project.</p> <p>The aim of this Master's Thesis is to research the importance and the methods of parental involvement as well as the extent of parental involvement and the evaluation of parents of the cooperation with the school and of the classroom climate at the schools of Tallinn that have taken part in the pilot project "Free from Bullying!". The theoretical part of the thesis analyses various aspects of the classroom climate as well as the opportunities to create a classroom climate through the three parties: the personality of a pupil, the activity of the teacher and the involvement of the parents. The theoretical part outlines the conclusions of different experts in the field, including P. Senge, M. J. Elias, A. Bandura, E.-S. Sarv, D. Rasmussen, L. Keltikangas-Järvinen. In the empirical part of the thesis combined study design was used to achieve the goal. First of all, in the first year of the project, there were interviews done with the five class teachers who were applying the methodology "Free from Bullying". At the end of the second year of using the methodology a questionnaire was organized among 14 teachers and the parents of their classes (in the framework of which 219 parents handed in their answers). The results were analyzed.</p> <p>The results showed that the usage of parental involvement methods included in the "Free from Bullying" methodology helped to improve the cooperation between pupils' homes and school in quantity as well as quality. Thus, it can be claimed that the project "Free from Bullying" is suitable for improving the culture of cooperation between the school and home in Estonia. Meanwhile clear links between an active use of parental involvement methods and positive classroom climate were not found.</p>		
Keywords: classroom climate, students' social skills, parental involvement, the project "Free from Bullying"		
Author: Tähti Siinmaa	Signature:	
Allowed to defend: Supervisor: Sirje Piht	Signature:	

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Õppiv klassiruum.....	9
1.1. Klassikliima olemus Senge teooria valguses.....	9
1.2. Õpilase sotsiaalsete oskuste sisu, areng ja mõju klassikliima loomisel	14
2. Õpetaja võimalused Lapsevanemate kaasamisel positiivse klassikliima loomisesse.....	18
2.1. Lapsevanemate kaasamise olulisus	18
2.2. Lastevanemate kaasamine programmi „Kiusamisest vabaks!“ näitel	21
2.3. Senised uuringud lapsevanemate kaasatusest ja klassikliimast.....	23
3. Uurimistöö metoodika	28
3.1. Uuringu läbiviimise eesmärk.....	28
3.2. Valimi kirjeldus.....	28
3.3. Uuringu meetodid ja nende põhjendus	30
3.4. Uuringu protseduuri kirjeldus.....	34
3.5. Andmete analüüsimise metoodika	35
4. Uuringute tulemused	37
4.1. Pilootuuringu tulemused	37
4.2. Põhiuuringu kvalitatiivne etapp: õpetajate hinnangud	38
4.3. Põhiuuringu kvantitatiivne etapp: õpetajate ja lapsevanemate hinnangud.....	40
5. Arutelu	49
5.1. Lapsevanemate kaasamise ulatus	49
5.2. Lapsevanemate kaasatus ning koostöö kooli ja kodu vahel	50
5.3. Lastevanemate kaasatus ja klassikliima	52
5.4. Kokkuvõtteks.....	53
Allikad	54
LISA 1. PILOOTUURINGU ANKEET	59
LISA 2. INTERVJUU KÜSIMUSED KLASSIÕPETAJALE.....	60
LISA 3. ANKEET ÕPETAJATELE	62
LISA 4. ANKEET LAPSEVANEMATELE	64

SISSEJUHATUS

Eesti koolile heidetakse ette liigset orienteeritust akadeemilistele tulemustele ja õpilaste psühholoogiliste vajaduste ning väärtuskasvatuse tagaplaanile jätmist (Kera, 2005, 115; Ruus, Veisson, Leino, Ots, Pallas, Sarv & Veisson 2007, 53; Saat, 2005, 131; Sarv, 2008, 125). Teadmiste omandamine, mis on Maslow' tarvete hierarhia kõrgemal, teadmises- ja arusaamistarvete tasandil, mis moodustavad koos veel enam tipus asuvate esteetiliste ja eneseteostustarvetega kasvutarvete ploki, ei saa toimuda efektiivselt enne, kui madalamad tarbed, mille hulka kuuluvad ka kuuluvus- ja armastustarbed ning turvalisustarbed, mis on osa defitsiitartevetest, pole rahuldatud (Krull, 2000, 407–408). Seega on oluline, et koolis oleks loodud keskkond, mis mitte ainult ei sobi aineteadmiste omandamiseks, vaid võimaldab õpilasel tunda ennast väärtusliku osana klassikollektiivist, kus tema füüsiline ja emotsionaalne turvalisus on tagatud.

Põhikooli riiklik õppekava (2011) annab vastutuse sobiva õpikeskkonna loomise eest koolile. Seega on oluline märgata, et toetava õpikeskkonna loomine koolis pole mitte võimalus, vaid kohustus: kool kui institutsioon vastutab õppimiseks sobiva sisekliima loomise eest. Mõiste *õpikeskkond* all mõistetakse õppimist mõjutavate tegurite kooslust, sh õppevahendeid ja -meetodeid, füüsilist keskkonda, kaasõppijaid (Erelt, 2014, 483). Selle mõiste raskuskeske on õppimisel. Siinses töös kasutatakse osaliselt kattuvat mõistet *klassikliima*, mis hõlmab klassi materiaalsed keskkonda, õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate väärtuseid ja uskumusi ning klassisiseseid suhteid (Sarv, 2013, 152), mis seab selle mõiste raskuskeskesse õpilase psühholoogilised vajadused.

Peter Senge jagab kooli kolmeks üksteise sees paiknevaks tegevussüsteemiks, mille keskmes on õppiv klassiruum, mis on neist süsteemidest kõige väiksem. Selles on kolm osapoolt: õpilane, õpetaja ja lapsevanem. Teise süsteemina nimetab Senge õppivat kooli. Õppivas koolis on palju osapooli, sinna on kaasatud kõik kooliga seotud inimesed – administratiiv- ja toetav personal, õpetajad, kooli juhtkond ja hoolekogu, õpilased ja sõbrad. Kolmas ja kõige laiem süsteemi osa on õppiv kogukond. See ei hõlma mitte ainult regiooni, kus kool paikneb, vaid kogu info- ja tegutsemisvälja, millega õpilane puutub kokku väljaspool kooli: kohalik meedia, sõbrad, kaaslased, hobid, suguvõsa- ja

perekondlik võrgustik, kohalikud ettevõtted, kus töötavad õpilaste vanemad. (Senge, Cambron-McCabe, Lucas, Smith, Dutton, Kleiner, 2009, 19–25).

Magistritöös keskendutakse selle süsteemi südamele – õppivale klassiruumile, selle kliimale ning lapsevanema kaasamise võimalustele ja mõjule selles. Senge tõdeb, et õpetaja suhtlemine lapsevanematega on õppiva klassiruumi tasandi kõige nõrgem lüli. Sageli on see ühepoolne ja ülevalt alla suhtlemine, kus õpetaja loeb ette lapsevanemale õpilast puudutava info. (Senge jt, 2009, 229). Sama on möönnud ka Eesti uurijad: Kristi Kõivu uurimistulemustest (2006, 88–89) nähtub, et õpetajate ja lapsevanemate omavaheline suhtlemine on nii ebarahuldav, et uuritud gruppidest (teised õpetajad, juhtkond, teised koolitöötajad ja lapsevanemad) tajuvad õpetajad kõige enam kiusamist lapsevanemate suunalt.

Lapsevanemate kaasamine kui üks meede turvalise ja õpilase arengut toetava keskkonna loomisel on oluline ka sellepärast, et turvalise klassikliima loomise põhivahendiks on väärtuskasvatus: sotsiaalsete oskuste õpetamine ja praktiseerimine. Kuna vanemate eeskujul on suur mõju (Bandura 1971), on klassis ja koolis toimuv väärtuste vahendamine siis efektiivne, kui samu väärtusi toetab ka kodune kasvatus.

2013. aasta sügisest käivitas MTÜ Lastekaitse Liit pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool!”, mille eesmärgiks on nelja väärtuse (hoolivus, sallivus, austus, julgus) vahendamise abil parandada laste sotsiaalseid oskusi, et luua kaasav ja üksteisega arvestav klassikliima, mis välistaks kiusamiskäitumise. Sotsiaalsed oskused aitavad luua ja hoida positiivset klassikliimat, millel baseerub efektiivne õppimine. Nimetatud projekt toetub Taani Kuningriigis välja töötatud kiusamise ennetamise programmile „Fri for mobberi” (Eestis: „Kiusamisest vabaks!”), mille meetmete hulgas on oluline koht lapsevanemate kaasamisel.

Programmiga liitunud Eesti lasteaedades läbi viidud uurimuses märgati, et vanemate teadlikkus projektist oli vähene (Sirkas, 2013, 27–28). Seevastu Taani programmiga liitunud lasteaedades ja koolides Roskilde ülikooli poolt läbiviidud uurimus näitas, kuivõrd olulist rolli mängis programmi õnnestumisel just vanemate kaasatus (Kamstrup Knudsen, Kampmann, Lehrmann, 2007, 4; Kamstrup Knudsen, Lindberg, Kampmann, 2008, 35).

Eespool kirjeldatust kerkib esile magistritöö **uurimisprobleem**: positiivse klassikliima loomiseks tuleb koolis tegeleda teadlikult õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamise ja väärtuskasvatusega, kuid selle õnnestumiseks on vaja tõhusat koostööd lapsevanematega. Kuidas kaasata Eesti kooli ja kodu ebapiisava koostöö tingimustes lapsevanemaid klassikliima parandamisse ning mil määral on seejuures abi metoodikast „Kiusamisest vabaks!”?

Magistritöö kirjutaja **eesmärk** on uurida lapsevanemate kaasamise olulisust ja kaasamise meetodeid, selle senist ulatust ja lapsevanemate hinnanguid koostööle kooliga ning klassikliimale pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolide näitel. Uurimistulemused on edaspidi abiks nii MTÜ-le Lastekaitse Liit projekti tõhususe hindamisel kui ka õpetajatele lapsevanemate kaasamisel klassikliima loomisesse. Lõpptulemusel võidab sellest kogu õppiv klassiruum – nii õpilased, kelle arengule aitab kaasa positiivne klassikliima, kui ka lapsevanemad ja õpetajad, kelle koostöö efektiivsemaks muutmisel pakub programm rikkalikult vahendeid.

Magistritöö empiirilises osas otsitakse vastuseid järgmistele **uurimisküsimustele**:

- 1) Mil määral on õpetajad kasutanud programmi „Kiusamisest vaba kool” meetmeid lapsevanemate kaasamiseks turvalise klassikliima loomisesse?
- 2) Kuivõrd on programmi „Kiusamisest vabaks!” lapsevanematele suunatud meetmed aidanud luua tihedamat koostööd kooli ja kodu vahel? Millised on olnud takistused?
- 3) Kuidas mõjutab lapsevanemate kaasatuse määr klassikliimat?

Magistritöö teoreetilises osas toetatakse P. Senge, A. Bandura, J. M. Eliase, E.-S. Sarve, L. Keltikangas-Järvineni, D. Rasmussen, K. Lukki ja mitmete teiste uurijate seisukohtadele. Tulenevalt uurimisprobleemi olemusest ja püstitatud eesmärkidest käsitletakse klassikliima erinevaid aspekte ning klassikliima loomise võimalusi õppiva klassiruumi kolme osapoole kaudu: õpilase isiksus, õpetaja tegevus ja lapsevanemate kaasamine. Õpilase panus klassikliimasse on tema oskus käituda hoolivalt ja adekvaatselt, mistõttu käsitletakse tema rolli sotsiaalsete oskuste omandamise seisukohast. Sotsiaalsete suhetega seotud teadmised ja oskused mõjutavad õpilase toimetulekut koolis (Saat, 2005, 138) ja koolivälises elus ning aitavad luua ja hoida positiivset klassikliimat. Õpetaja on positiivse klassikliima võtmeisik (Sarv, 2005, 11), kelle meisterlikkusest sõltub see, mil määral valitsevad klassis

positiivsed mõttemudelid ning koostegutsemise oskus ja tahe. Lapsevanemate vaatenurga juures uuritakse lapsevanemate mõju klassikliimale ning kirjeldatakse lähemalt meetmeid, mida õpetaja saab programmi „Kiusamisest vabaks!” raames kasutada lapsevanemate kaasamiseks. Samuti vaadeldakse, millise pildi annavad kooli ja kodu koostöö mõjust positiivse klassikliima loomisele senised uurngud nii Eestis kui ka Taanis, kust on meile adapteeritud „Kiusamisest vabaks!” metoodika.

Magistritöö uurimuslikus osas käsitletakse empiirilise uurimuse metodoloogiat, sealhulgas valimit ning uuringu korraldust, ning antakse ülevaade uuringu tulemustest. Seejärel tehakse uuringu tulemuste põhjal järeldusi ning esitatakse ettepanekud nende rakendamiseks.

Uurimuses lähtutakse pragmaatilisest mõtteviisist, mille järgi uurimuse keskmes pole mitte meetod, vaid tegelemine teatud probleemiga (Creswell, 2009, 10–11). Nii lähenetakse magistritöös uurimisprobleemile kombineeritud uuringudisaini vahendusel nii kvantitatiivsete kui ka kvalitatiivsete meetodite kaudu. Samuti seob töö kirjutajat pragmaatilise mõtteviisiiga soov jõuda lahendusteni, et kooli ja kodu koostöökultuur võiks Eestis muutuda. Projektis „Kiusamisest vaba kool” näeb siinse töö autor ühte võimalust selleks. Kui uurimuse küsimused saavad positiivse vastuse, annab see aluse rakendada „Kiusamisest vabaks!” metoodikat edaspidi aktiivsemalt kooli ja kodu koostöö parandamisel, mis loodetavasti toob endaga kaasa positiivse nihke kogu koostööparadigmas.

Märksõnad: klassikliima, õpilaste sotsiaalsed oskused, lapsevanemate kaasamine, programm „Kiusamisest vabaks!”.

1. ÕPPIV KLASSIRUUM

Sissejuhatuses tõdeti, et Eesti kool on liiga akadeemiliste tulemuste keskne ning õpilaste psühholoogiline heaolu on jäänud tagaplaanile. Selle muutmiseks on oluline mõista mitmeid protsesse, mis toimuvad õppiva klassiruumi tasandil – õpilase sotsiaalsete oskuste arengut ja klassikliima mõjutamise võimalusi.

Põhikooli sihiseades on sätestatud kooli ülesandeks luua õpilasele eakohane, turvaline, positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab lisaks õppimisega seotud oskuste omandamisele ka tahteliste omaduste arengut ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist (Põhikooli..., 2011; § 3, p 3). Põhikoolis taotletavate üldpädevuste seas on olulisel kohal väärtus-, suhtlus- ja sotsiaalne pädevus (samas: § 4, p 3), mis kõik on seotud õpilase sotsiaalsete oskuste arenguga ning millel on otsene mõju klassikliima kvaliteedile.

Põhikooli riikliku õppekava (2011, § 3, p 1-2) järgi on põhikooli ülesanne lisaks teadmispõhise maailmapildi kujundamisele ka kasvatada sotsiaalselt ja kõlbliselt terviklikku inimest, kes suudab toime tulla erinevate rollidega nii isiklikus elus kui ka tööl. Nende rollidega toimetulekuks on vaja õpilasel omandada sotsiaalsed oskused (Saat, 2005, 131, 133; Elias, 2003, 9).

Niisiis on kooli õppekavajärgne ülesanne nii positiivse klassikliima loomine kui ka õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamine väärtuskasvatuse kaudu. Järgnevates alapeatükkides käsitletakse klassikliima erinevaid aspekte ja nende mõjutamise viise eelkõige Peter Senge viie distsipliini teooria valguses ning õpilase sotsiaal-emotsionaalseid oskuseid John Maurice Eliase järgi.

1.1. Klassikliima olemus Senge teooria valguses

Magistritöös lähtutakse Senge õppiva kogukonna mudelist, mis toetub Bronfenbrenneri ökoloogiliste süsteemide teooriale, kus indiviidi ümbritsevad keskkonnad paiknevad üksteise sees nagu matrjoškad, alates kõige lähemast keskkonnast. Nii on Senge järgi selle

süsteemi väikseim üksus õppiv klassiruum osa suuremast, õppivast koolist (Senge, Cambron-McCabe, Lucas, Smith, Dutton, Kleiner, 2009, 19). Sellest jäeldub, et õppiva kooli karakteristikud iseloomustavad ka õppivat klassiruumi, sest viimane on osa esimesest. Seega alustatakse klassikliima defineerimist koolikliimast ja tuuakse esitatud tunnused üle klassi konteksti.

„Hariduse ja kasvatuse sõnaraamatu” järgi on *koolikliima* käsitletav sünonüümse mõiste *kooli atmosfäär* kaudu, mida defineeritakse kui *kooli vaimu*, mis hõlmab kooli kui sotsiaalse struktuuri omaduste summat. Need omadused tekivad ühelt poolt õpetajate ja õpilaste omadustest ning suhetest ja teisalt koolis juurdunud normidest ja traditsioonidest. (Erelt, 2014, 211). E.-S. Sarv toob esile koolikliima neli komponenti: kooli ökoloogia (rahaline ja materiaalne keskkond), kooli miljöo (õpilaste ja õpetajate tunnused, sh kõlblised väärtused), kooli sotsiaalne süsteem (inimeste- ja rühmadevahelised suhted, sh suhtlemisviis ja kaasatus) ning kooli kultuur (õpilaste ja koolitöötajate väärtused ning uskumused). Avatud koolikliimat iseloomustab vahetu, toetav ja mitteformaalne õhkkond. (2013: 152). Mõned eesti uurijad (Ruus, Veisson, Leino, Ots, Pallas, Sarv & Veisson 2007, 23) on lisanud mõjutegurite hulka ka koolivälised aspektid – ühelt poolt riiklik õppekava jm haridusseadustik ja -kontroll, teisalt lapsevanemate ootused ja õpilaste kodune olukord.

Nagu eespool tõdetud, on koolikliima komponendid ülekantavad ka klassikliimale kui kooli väiksemale mudelile. Magistritöö raames tegeletakse neist neljast komponendist eelkõige kahega – klassi sotsiaalse süsteemiga (õpilaste sotsiaalsed oskused, lapsevanemate kaasatus) ning klassikultuuriga. Klassikultuuri tunnused haakuvad uurimusega pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” kaudu, mille põhiteema on kaasavate ja toetavate klassisiseste suhete loomine nelja väärtuse – austus, sallivus, hoolivus, julgus – õpetamise kaudu (Rasmussen, Paludan Bøgeskov, Mygind, 2013, 3).

Klassikultuur areneb ja muutub pidevalt. See protsess võib olla nii iseeneslik kui ka suunatud (Sarv, 2013, 155). Sageli on muutumise isevoolu teed minna lastes tulemuseks destrukttiivne ja negatiivne klassikliima ning vaid klassijuhataja teadliku ja teadvustatud tegevuse kaudu saab suunata kaasava ja toetava klassikliima loomist (Kera, 2005, 15). Õppimist toetavas klassiruumis on loodud tingimused ja õhkkond, kus igaüks saab ja tahab teise edule kaasa aidata.

Toetava ja iga õpilase arengut võimaldava klassikliima nurgakiviks on lapse väärikuse aktsepteerimine nii õpetaja kui ka kaasõpilaste poolt. Efektiivne õppimine on otseselt seotud sellega, kui võrd õppiija tajub, et temasse suhtutakse austusega ning kui võrd ta ise ennast väärtustab (Lucas, 2009, 125–128). Kuna sotsiaalsete oskuste omandamine toimub muuhulgas mudelõppimise kaudu (Bandura, 1971; Saat, 2005, 145; Keltikangas-Järvinen, 2011, 125), siis lasub õpilase väärikuse aktsepteerimise põhivastutus õpetajatel ja lapsevanematel kui õpilase rollimudelitel.

Õppiva kooli kõikidel tasanditel, sealhulgas ka klassiruumi tasandil, eristatakse viit distsipliini, mis käsitlevad erinevaid õppimise ja praktika tegevusvälja põimikuid: isiklik meisterlikkus, jagatud visioon, mõttemudelid, meeskonnaõpe ja süsteemne mõtlemine. Need kõik sisaldavad kindlat mõttelaadi, kaasatud osapooli ja tegutsemisviisi. (Senge jt, 2009, 15). Toetava ja turvalise klassikliima loomise seisukohalt on olulised mõttemudelite, jagatud visiooni, meeskonnaõppe ja isikliku meisterlikkuse distsipliinid.

Mõttemudelite distsipliin keskendub mõtlemise allikate selgemale teadvustamisele. Selle eesmärk on tuua esile väljendamata eeldused ja hoiakud nii, et osapooled ei läheks kaitseseisundisse. (Senge jt, 2009, 75). Mõttemudelid on jäämäe veealune, teadvustamata osa, mis kujutab endast klassikultuuri kontekstis kultuuri aluseks olevaid väärtusi, filosoofiat ja ideoloogiat. Veepealse osa moodustavad igapäevase koolielu aspektid nagu käitumisviisid ja keelekasutus, aga ka koolis kasutatavad sümbolid. (Sarv, 2013, 154). Nii mõjutavad klassis domineerivad väärtused õpilaste omavahelist läbisaamist (Kera, 2005, 13). Mõttemudelite erinevused tulevad välja, kui kaks inimest kirjeldavad sama olukorda erinevalt, sest nad pööravad tähelepanu erinevatele aspektidele. Seejuures on teada, et inimestel on kalduvus märgata ja meelde jätta seda informatsiooni, mis haakub nende seniste mõttemudelitega. (Senge jt, 2009, 75). Nii selgus Soomes tehtud laiaulatuslikust uurimisest, et vanemad eeldasid oma kodus hästi käituvast lapsest ainult viisakat ja mõõdukat käitumist ning välistasid lapse kiusamiskäitumise võimalikkuse kaasõpilaste suhtes, kuigi laps ise enda sellist käitumist väga tõenäoliseks pidas. Nn mitteagressiivsete laste vanemad eeldasid, et lapsed räägivad neile ainult tõtt, samas kui lapsed ise ütlesid, et nad jätaavad rääkimata olukorrad, mis neile halba valgust heidavad. Aggressiivsete laste vanemad olid seevastu veendunud, et nende lapsed lahendavad olukordi ainult agressiooniga ega räägi neile kogu tõe. (Keltikangas-Järvinen, 2011, 129–130). Soome uuringu näitel on selgunud, kuidas vanemad on kinni jäänud oma mõttemudelitesse ega ole

valmis lahendama olukordi erapooletult. Sama kehtib ka teiste õppiva klassiruumi osapoolte – õpetajate ja õpilaste kohta. P. Senge väidab ühele Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuringule toetudes, et põhikooli õpilastel, kelles õpetajad näevad kiusajat, on 69% tõenäosus saada täiskasvanueas kriminaalkorras karistatud (Senge jt, 2009, 75). Negatiivsed mõttemudelid seavad piirangu õpilase võimalusele muutuda.

Mõttemudelite teadvustamiseks on oluline refleksioon, et mõelda rahulikult oma mõttemudelite kujunemise üle, ja uurimine, et jagada üksteisega oma arvamusi (Senge jt, 2009, 76). Seega on õpilase sotsiaalset ja vaimset arengut toetava klassiruumi loomisel oluline koht vestlusel õpilaste ja lapsevanematega, et leida üles ja elimineerida negatiivsed hoiakud klassi õpilaste kohta ning luua mõttemudelid, mis aitavad kaasa tõhusama klassikliima loomisel.

Avatud klassikliima jaoks on oluline, et klass saaks arutleda tundlikel teemadel ilma hirmuta oma arvamust välja ütelda. Th. Gordon soovib kasutada klassiaruteludes aktiivset kuulamist. Aktiivne kuulamine on kõneleja lause tagasipeegeldamine pisut teises sõnastuses, kuid öeldu sisu jääb samaks. Nii kogeb rääkija, et teda austatakse, mõistetakse ja aktsepteeritakse – tema mõtted on kuulaja silmis väärtuslikud. Peegeldamise tõttu, kus rääkija kuuleb ka oma vestluspartneri suust, mida ta just ütles, saab ta ka ise paremini oma mõtetest ja tunnetest aru. Aktiivne kuulamine toetab eelkõige aremaid ja alistuvamaid lapsi, kes saavad võimaluse oma tundeid välja elada ilma, et keegi vahele segaks. See tehnika aitab tuua klassiaruteludesse avatust ja vastastikust aktsepteerimist, vähendada negatiivseid tundeid ja juhtida tegelike probleemideni. (Gordon, 2006). Aktiivse kuulamise tehnikat on eriti tähtis rakendada olukordades, kus tuleb rääkida teemadest, mis on ebamugavad – näiteks kiusamisolukorra lahendamine või soovimatu käitumise mõju teistele õpilastele, mis õpetaja monoloogi korral võib kujuneda ühepoolseks moraallugemiseks ega aita kaasa klassikliima paranemisele ning õpilaste empaatiavõime suurenemisele.

Igal õppiva klassiruumi osapoolel on erinevad ootused ja ettekujutused hariduse omandamisest. **Jagatud visiooni** distsipliin aitab tuua erinevad osapooled kokku, leidmaks ühisosa, sest ühisvisioon kannab endas suuremat arengupotentsiaali kui iga osapoolte püüdlused eraldi. Siin tullakse kokku, et seada koos eesmärged, neid hoida ja ühiselt nende saavutamise nimel tegutseda. Ühise tulevikuvõime kujundamine, ühiste tähenduste

sõnastamine aitab kaasa vastastikuse pühendumise õhkkonna loomisele. Lisaks ühisele tulevikuvisionile pannakse paika ka põhitõed ja -tegevused, mis seda visiooni ellu viia aitavad. (Senge jt, 2009, 79). Teinekord võivad need ühised eesmärgid piirduda vaid mõne ühisürituse ettevalmistamisega. Ka selline lühiajalise perspektiivi jagamine annab ühise planeerimise ja tegutsemise kaudu olulise panuse klassikliima kujundamisse ning õpilaste sotsiaalsete oskuste arenemisse. (Kera, 2005, 110–112). Alati ei pruugi olla lihtne meelitada kõiki osapooli (eriti lapsevanemaid) oma mugavustsoonist välja, et arutada visiooni üle. Seepärast on oluline, et õpetaja kui õppiva klassiruumi võtmeisik toimiks läbimõeldult ning looks avatud õhkkonna, kus osapooltel on vabadus kujundada ühiselt visiooni ilma etteantud piiranguteta (Senge jt, 2009, 79– 80).

Meeskonnaõppe distsipliin on tihedalt seotud nii mõttemudelite kui ka jagatud visiooni distsipliinidega. See hõlmab erinevaid tegevusi, mille eesmärk on panna meeskonnaliikmed koos mõtlema ja tegutsema (Senge jt, 2009, 80). Meeskonnaõpe on ka peamine mõttemudelite ja ühisvisiooni arendamise viis (Sarv, 2008, 29). Ühistegevuse käigus arenevad koostöövalmidus ja -oskus, mis on olulised pädevused elus toimetulekuks (Kera, 2005, 109). P. Senge (2009, 81) toob võrdpildina joendumise, mille all mõistetakse laialipaisatud elementide korrastamist ühise eesmärgi nimel toimivaks tervikuks. Õppiva klassi tasandil realiseerub see siis, kui õpilased on haaratud ühisest õppimisest. Konkreetse meetodina soositakse dialoogi ja diskussiooni – õpitakse üksteist ära kuulama ja üksteise mõtteid hindama. (samas: 81–82, 119–120). Oluline on ka aeg-ajalt anda hinnang meeskonnaõppe toimimisele ning arutleda selle üle, kas on olnud avatud teiste mõtetele, kas kõigil on olnud võimalus kaasa rääkida, kas liiguti ühise eesmärgi poole, kas iga üksiku käitumine aitas või takistas rühma jne (Smith, Lucas, Cambren-McCabe, Dutton & Kleiner, 2009, 234–235).

Kui klassi õpilased tunnevad end ühtse meeskonnana ja jagavad ühist visiooni, tähendab see ka tugevamat sotsiaalset võrgustikku ning toetavamad keskkonda. Ühise tegutsemise kaudu tekib ühtekuuluvustunne. Igal lapsel on vajadus kuuluda koolikogukonda (Piht, Talts & Nigulas, 2016, 2) ja saada kaaslastelt tunnustust (Sarv, 2009, 29). Uurimused on näidanud, et õpilased, kes tunnevad end kooli kuuluvat, õpivad ja käituvad paremini (Powell & Powell, 2016, 181). Nad suhtuvad positiivsemalt õpetajatesse, koolikaaslastesse ning kooli laiemale. Nad tunnevad tõenäolisemalt koolirõõmu ning osalevad aktiivsemalt õppetöös. Lapsed, kes ei tunne end kooli kuuluvat ning kogevad tõrjumist, on suurema

töenäosusega probleemse käitumisega, suhtuvad kooli halvasti, kogevad õppimisel vähem edu ning on koolist väljalangejate riskigrupis (Ostermann, 2000, viidanud Powell & Powell, 2016, 181; New & Cohran, 2007, 617).

Isikliku meisterlikkuse distsipliin hõlmab nii õpetaja ainealaseid teadmisi kui ka tema koostöö- ja kommunikatsioonioskuseid (Sarv, 2008, 29). See iseseisvale mõtlemisele toetuv valdkond on suunatud tasakaalu otsimisele unistuste ja tegelikkuse vahel, see on võimaluste leidmine rakendada oma potentsiaali eesmärgi saavutamisel (Senge jt, 2009, 67–68). Õpetaja on klassikliima põhikujundaja, kelle tegevusest või tegevusetusest sõltub, kuid võrd kooliskäimine pakub õpilasele positiivseid elamusi, koolirõõmu ja võimalust oma potentsiaali rakendada (Kera, 2005, 11; Sarv, 2008, 38). Nii on õpetaja isikliku meisterlikkuse väljakuks positiivse klassikliima loomiseks eespool kirjeldatud kasutada, et koostöös õpilaste ja lapsevanematega luua õpilase sotsiaalset ja vaimset arengut toetav sisekliima klassis, kus valitsevad üksteist austavad, erinevusi aktsepteerivad ja empaatilised suhted.

Kõik õppiva klassiruumi osapooled on orgaanilised osad süsteemist, mis avaldavad üksteisele aktiivset vastasmõju. Nii kujunevad vastastikused austavad suhted klassis õpilaste sotsiaalsete oskuste suurenedes, mille arengut mõjutavad nii õpetaja professionaalne meisterlikkus kui ka tema ja lapsevanemate käitumise eeskujud. Lugupidamine üksteise suhtes toetab avatud klassikliima loomist, et klassis valitseksid positiivsed mõttemudelid, koostegutsemise harjumus ja jagatud visioon. Need aga ei teki iseeneslikult, vaid õpetajal kui õppiva klassiruumi võtmeisikul lasub vastutus suunata nii õpilased kui ka lapsevanemad aktiivselt arutelude, refleksiooni ja ühistegevuste kaudu oma destruktivseid mõttemudeleid märkama ja neist loobuma, ühtset nägemust ehitama, koos tegutsema ning teistesse austavalt ja väärtustavalt suhtuma.

1.2. Õpilase sotsiaalsete oskuste sisu, areng ja mõju klassikliima loomisel

Klassisisese suhtlusviisi mõju õppimise efektiivsusele on raske alahinnata. Kui klassis on üksteist austavad suhted ning õpilased suudavad oma emotsioone juhtida ning kaaslastega arvestada, on lihtsam keskenduda õpetatavale materjalile. Klassikliima kvaliteet sõltub suurel määral õpilastevahelistest suhetest klassis, see omakorda aga oleneb õpilaste

suhtlemisoskusest, täpsemalt õpilaste sotsiaalsetest oskustest (Kera, 2005, 112–114). Seega on oluline klassikliima arutelu juures käsitleda õpilase kui õppiva klassiruumi pingutuste keskmes oleva osapoole sotsiaalsete oskuste omandamist.

Panustamine sotsiaalsete oskuste arengusse on oluline nii lühemas kui pikemas perspektiivis. Lühemas perspektiivis toob sotsiaalsete oskuste õpetamine kaasa hakkamasaamise selliste eluks vajalike oskustega nagu õppimine, suhete loomine, efektiivne suhtlemine, teiste vajaduste märkamine ja hea läbisaamine kaaslastega. Selle tulemusel tõusevad nii õpilaste akadeemilised saavutused kui ka paraneb klassi ja kooli sisekliima ning probleemse käitumise intsidente jääb vähemaks. Pikemas perspektiivis on sotsiaalsete oskuste õpetamine oluline panus laste kasvamiselle haritud, vastutustundlikeks, vägivallavabadeks, narkootikumidest hoiduvateks ja hoolivateks täiskasvanuteks. (Elias, 2006, 4–12).

Sotsiaalsed oskused on olulised ka õppeedukuse seisukohalt. Mitmed uuringud on näidanud, et sotsiaalsete oskuste ja akadeemilise edukuse vahel on selge seos (Elias, 2003, 21; Elias, 2006, 10; New & Cohran, 2007, 617; Powell & Powell, 2016, 196). Näiteks Ameerika Ühendriikides 2793 õpilasega läbi viidud uurimuses selgus, et koolist välja langemise riskigrupi üks ühistest tunnustest oli sotsiaalsete oskuste puudus, mis tõi kaasa oskamatus suhelda, sh kaasa töötada rühmatöös (Chesebro, 1992, viidanud Powell & Powell, 2016, 42). Seepärast leiab järgnevalt lähemat käsitlust õpilaste sotsiaalsete oskuste tähendus, sisu ja areng.

Kõige laiemas tähenduses mõistetakse sotsiaalsete oskuste all inimese oskust teistega toime tulla (Keltikangas-Järvinen, 2011, 11–14): oskust nendega suhelda ja neid mõjutada (Erelt, 2014, 382). See tähendab omakorda, et inimene suudab lahendada olukordi loovalt, paindlikult ja efektiivselt, kellegagi konflikti minemata ning ise märkamatuks jäädes. Sotsiaalsed oskused aitavad lapsel tulla toime rollidega koolis, perekonnas ja ühiskonnas laiemalt. (Elias, 2006, 4). Kitsamas tähenduses hõlmab see kaaslaste ja tema tunnete ning seisukohtade mõistmist, empaatiat ja sümpaatiat, delikaatsust ja sotsiaalset tundlikkust (Keltikangas-Järvinen, 2011, 13).

M. J. Elias (2006, 6) toob sotsiaalsete oskuste mõistele juurde ka emotsionaalsed oskused ja loetleb järgmised sotsiaal-emotsionaalsete oskuste 4 valdkonda:

1. Teadmine endast ja teistest. See hõlmab oma tunnete äratundmist ja sõnastamist, eetilist ja turvalist käitumist suhetes ning oma tugevuste äratundmist ja sõnastamist.
2. Vastutustundlike otsuste tegemine. See sisaldab enesekontrolli, adekvaatset hinnangut olukordadele, võimet seada lühi- ja pikaajalisi eesmärke ning neid ellu viia ühes loova ja vastutustundliku probleemide lahendamisega.
3. Teistest hoolimine, mille all mõistetakse teiste mõtete ja tunnete mõistmist, austavat suhtumist kaaslastesse ja erinevuste väärtustamist grupis.
4. Oskus käituda. Selle valdkonna all mõistab Elias efektiivset kommunikatsiooni (sh oskust väljendada end selgelt), tervete suhete loomist ja hoidmist, oskust lahendada õiglaselt konflikte, võimet mitte alluda provokatsioonidele (jääda oma otsusele kindlaks laskmata end tõmmata ebaetilistesse, ebaturvalistesse ja soovimatutesse tegevustesse), oskus ja julgus abi otsida (sh ära tunda vajadus abi otsida) ning käituda eetiliselt lähtudes otsustes ja käitumises ühiskonnas kehtivatest moraalinormidest.

Lapse sotsiaalsete oskuste omandamine sõltub teatud määral tema kaasündinud sotsiaalsuse määrast. Sotsiaalne laps on uudishimulik ja julge suhtleja, mis annab talle rohkelt positiivseid suhtlemiskogemusi, mis omakorda toob kaasa paremad sotsiaalsed oskused (Keltikangas-Järvinen, 2011, 24–25). Kuigi ujedal või endassetõmbunud lapsel on suhtlemiskogemusi vähem (Powell & Powell, 2016, 43), võib ta omandada head sotsiaalsed oskused, kui nende arendamisega tegeletakse teadlikult. Samas, kui lapsel kujuneb välja suhtlemishirm, tekivad probleemid ka akadeemilisi edasijõudmisega. Suhtlemishirmu all kannatavad õpilased ei suuda teiste ees tunnis vastata ja neil on vähem sõpru. Nad ei küsi ka abi, kui nad ülesandest aru ei saa. (Powell & Powell, 2016, 41). Suhtlemishirm viitab muude põhjuste hulgas (pärilikkus, matkimine, kinnitamine) ka puudujäägile sotsiaalsete oskuste kujunemises. Sellised oskused nagu kohane keelekasutus, mitteverbaalsete suhtlussignaalide mõistmine ja edastamine võib olla vähem sotsiaalsele lapsele rasked. Nende oskuste puudumise tõttu tekib suhtlemisel vähem positiivset tagasisidet ning see paneb lapse veelgi enam endasse tõmbuma. (Powell & Powell, 2016, 43–44). Teine rühm lapsi, kelle sotsiaal-emotsionaalsete oskuste omandamisele tuleb panustada järjekindlalt nii nende enda pärast kui ka toetava klassikliima loomiseks, on agressiivsed lapsed. Agressiivsed lapsed on koolis sageli ka tõrjutud (New & Cohran, 2007, 615; Piht, Talts & Nigulas, 2016, 8), sest neil puudub oskus enda emotsioone kontrollida ja kohaselt käituda. Niisiis on loomult vähem sotsiaalsete laste

puhul eriti oluline, et koolis tegeletakse teadlikult õpilaste sotsiaal-emotsionaalsete oskuste kujundamisega.

Sotsiaalsete oskustega on seotud ka emotsionaalne intelligentsus, mis kajastab inimese võimet enda ja teiste emotsioone märgata ja nendega toime tulla. Nimelt viis, kuidas inimene oma emotsioone juhib, mõjutab nii tema akadeemilisi tulemusi kui ka klassi sotsiaalseid suhteid. (Powell & Powell, 2016, 27). Üks viis selle protsessi juhtima õpetamisel on emotsioonide nimetamine. Selles osalevad lapse sotsialiseerimisel õpetajad ja vanemad, kes konkreetsetes olukordades sõnastavad lapsele tema emotsiooni. See viis, kuidas läbielatud emotsioone selgitatakse ja sõnastatakse, mõjutab õpilase emotsioonide juhtimise oskust. (Bandura, 2003).

Sotsiaalsete oskuste õppimine toimub vanematelt ja teistelt täiskasvanutelt mudelõppimise kaudu. (Bandura, 1971; Keltikangas-Järvinen, 2011, 125; Saat, 2005, 145–146). Seetõttu on oluline, et õpilasega suhtlevad täiskasvanud (lapsevanem kodus, õpetaja koolis) ei edastaks soovitud käitumismalle ja nende taga peituvaid väärtushinnanguid mitte ainult sõnadega, vaid oleksid ise positiivseks rollimudeliks (Kera, 2005, 80; Rasmussen jt, 2013, 24–26; Riikliku väärtusprogrammi jätkuprogramm, 2014, 2; Saat, 2005, 145–146).

Sotsiaalsete oskuste omandamisel on järjepidevus oluline. Kui koolis keskendutakse pidevalt õpilaste sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arendamisele, paraneb õpilaste akadeemiline edukus ning vähenevad probleemse käitumise juhtumid ning klassikliima paraneb (Elias, 2006, 5). Sotsiaalsed oskused vajavad aga pidevat harjutamist, et neist saaksid läbi elu kestvad käitumismustrid (Elias & Schwab, 2011, 338; Kera, 2005, 79).

Niisiis on vaja järjepidevat õpilasele lähedaste täiskasvanute ühisrinnet, et mudelõppimise ja kinnitamise kaudu omandaksid nad sotsiaalsed oskused, et saada hästi hakkama nii sotsiaalsete suhete kui õppetööga. Nii õpetajad kui lapsevanemad peavad andma oma panuse, et ka ujedast või agressiivsest lapsest saaks enda tundeid juhtiv, teiste tundeid mõistev ja adekvaatselt reageeriv hooliv täiskasvanu, kes suudab koos erinevate inimestega töötada ning täita elus vajalikke rolle.

2. ÕPETAJA VÕIMALUSED LAPSEVANEMATE KAASAMISEL POSITIIVSE KLASSIKLIIMA LOOMISESSE

Põhikooli riiklik õppekava sätestab põhikooli sihiseades, et väärtushinnangute omandamine ja arendamine toimub kooli õppe- ja kasvatusprotsessi, kodu ja kooli koostöö ning õpilase vahetu elukeskkonna ühistoime mõjul (2011; § 3, p 6). Seega on lapsevanemate kaasamine ehk kooli ja kodu koostöö suure tähtsusega lapse väärtuskasvatases, millel on otsene mõju klassi kui sotsiaalse rühma omavahelisele suhtlemisele.

Lapsevanemate kaasamise kaudne mõju klassi- ja koolikliimale tuleneb sellest, kui vanemad ei suhtle mitte ainult õpetaja ja oma lapsega, vaid tunnevad sidet ka omavahel. (Kniewel, 2009, 138; Rasmussen jt, 2013, 40). Erinevaid ideid lapsevanemate omavahelise suhtlemise initsieerimiseks ja ühistegevusteks pakub ka „Kiusamisest vabaks!” meetoodika.

2.1. Lapsevanemate kaasamise olulisus

Kõikide õpilaste eduks on oluline, et õpetaja koostöö nende vanematega oleks hea. Lapsed tulevad erinevate ootuste ja kogemustega peredest ning õpetajate ülesanne on mõista lapsevanemate ootusi laste hariduse omandamisele. (Powell & Powell, 2016, 172). Uuringud viitavad, et lapsevanemate kaasamisel on positiivne mõju nii õpilaste akadeemilisele kui ka sotsiaalsele võimekusele (Epstein, Joyce, 2005, 1; Lukk, 2008, 26). Epstein ja Joyce toovad välja üheksa aspekti, mis on positiivses korrelatsioonis vanemate kaasatuse määraga (2005, 14): akadeemiline edukus, kooli sisekorrale vastav käitumine, õpimotivatsioon, põhjuseta puudumiste vähenemine, koolist väljalangevuse vähenemine, positiivsem hoiak kodutöös, positiivsemad hinnangud õpetajale vanemate poolt, rohkem positiivset suhtlemist lapse ja vanema vahel, vanemate suurem aktiivsus lapse akadeemiliste ja käitumuslike probleemide lahendamisel koostöös koolitöötajatega.

Kooli koostöö vanematega on oluline, sest see toetab lapsele sobivaima keskkonna kujunemist ja samuti laste iseloomu, sh sotsiaalsete oskuste arengut (Lukk, 2008: 10). A.

Bandura lõi sotsiaalse õppimise teooria, kus ta rõhutab kaaslaste mõju sotsialiseerumisprotsessis. Lapsed omandavad käitumise kaaslaseid, vanemaid ja õpetajaid jälgides. Nii ühiskonnas heakskiidetud kui ka mitteaktsepteeritud käitumismustrid õpib laps matkides. (Bandura, 1971). Seetõttu on oluline, et rollimudelid ehk isikud, keda õpilane austab ning keda ta soovib matkida, oleksid head eeskujud.

Lapse iseloomu arenemise seisukohalt on oluline ka lapsevanemate roll käitumise kinnitajana: nad saavad kodukeskkonnas sobivale/ebasobivale käitumisele anda tagasiside (Saat, 2005, 156). Kui kool ja kodu on võrdsed partnerid, kes hindavad ühesuguste nõudmiste kaudu lapse käitumist, tekib süsteemsus ja järjepidevus, mis loob aluse efektiivsele sotsiaalsete oskuste arengule (Elias, 2006, 10).

Õpetaja tihe koostöö lapsevanematega aitab kaasa sellele, et õpilastevahelisi probleeme märgatakse õigeaegselt (Andersalu-Targo/ Lage, 2014). Lastegrupis toimuva kiusamise eest vastutavad täiskasvanud, sest nemad märkavad/ignoreerivad ja annavad oma käitumisega lastele eeskju (Rasmussen jt, 2013, 3). Lapsevanemate positiivsed hoiakud lapse koolikaaslaste ja nende vanemate suhtes kanduvad lapsele ning toovad kaasa häid muutusi klassi omavahelises läbisaamises (Rasmussen jt, 2013, 34).

Taani Roskilde Ülikoolis viidi aastatel 2007–2009 läbi uuring programmi „Fri for mobberi” (Eestis „Kiusamisest vabaks!“) tõhususe tuvastamiseks pilootprojektiga liitunud lasteaedades ja koolides. Uuringu tulemustest ilmnes, et klassikliimale avaldab suurt mõju see, kui võrd programm võeti omaks lapsevanemate poolt. (Rasmussen jt, 2013, 34). Selle õnnestumiseks on aga oluline, et lapsevanemad oleksid kaasatud konkreetsetesse tegevustesse. Ühine visioon liigub isiklike kontaktide kaudu efektiivsemalt kui arvutivõrgu teel – ühiste tähenduste loomiseks on vaja reaalselt kohtumist (Senge jt, 2009, 80). Seega on oluline mitte ainult hoida lapsevanemaid koolis toimuvaga blogi, e-kooli, sotsiaalvõrgustike või meililisti kaudu kursis, vaid kaasata nad rühmaarutelude, aktiivsete ühistegevuste jmt kaudu.

Samas iseloomustab paraku Eesti koolikultuuri sageli lapsevanemate vähene kaasatus, sh ka huvipuudus koolis toimuva vastu (Lukk, 2008: 6). Osalt võib seda seletada nn nõukogudeaegse pärandiga, kus lapse kasvatamise põhivastutus pandi koolile ja lasteaiale kodu asemel (Kera, 2005, 54). Tänapäeval on siiski täheldada lapsevanemate suuremat

huvi koolis toimuva vastu (Lukk, 2008, 23; Sarv, 2008), kuid tihtipeale kujuneb välja vaid väike aktiivsemate lapsevanemate hulk, kes suhtlevad õpetajaga ning aitavad korraldada klassi üritusi ning osalevad kooli arengus hoolekogu kaudu (Kera, 2005, 57). Tuleb tõdeda, et Eesti kool vajab muutust kooli ja kodu koostöökultuuris. Selle muutuse ellukutsumisega tuleb hakata tegelema alates 1. klassist.

I kooliastmes, kui vanemad tulevad lastele kooli järele ja on enam valmis ühistegevustesse panustama, on suhtlussituatsioon kooli ja kodu ning lapsevanemate omavaheliseks tihedaks koostööks paremad kui edasistel õpinguaastatel. Usaldusliku suhte loomine vanematega ja nende rolli tähtsustamine turvalise klassikliima loomisel on oluline, et ennetada olukorda, kus vanemad integreeritakse sellesse protsessi alles, siis kui on käes valulikumad ja negatiivsed probleemsituatsioonid. (Rasmussen jt, 2013, 35). Seega on oluline koostööharjumuse loomine 1. klassist alates. Koostöö harjumuse loomise juurde kuulub kindlasti lapsevanemate regulaarne kaasamine klassi ja kooli tegemistesse, millest osa peaksid olema pereüritused, kus lapsed ja nende vanemad saaksid üheskoos teistega tegutseda (Elias, 2003, 19–20). Väärtuste vahendajate ja klassikultuuri loojatena toimivad ka erinevad traditsioonid ja rituaalid: aktused, isade- ja emadepäeva kontserdid jms. (Kera, 2005, 111; Sarv, 2013, 154). Need saadavad vanematele signaali, et nad on oodatud osalema klassi ja kooli tegemistes.

Efekttiivne koostöö kodu ja kooli vahel saab aga tekkida vaid siis, kui on loodud usaldav õhkkond, kus lapsevanemad ei karda oma probleemidest rääkida, ning õpetaja on valmis oma tegevusest ning selle põhjendustest ka lapsevanematega vestlema (Kera, 2005, 55). Sellepärast on antud uurimistöös raames oluline koht ka küsimustel, kus uuritakse, mis takistab lapsevanematel õpetajaga suhelda.

Vanemate kaasamisel esinevad takistused võivad olla nii vanemate kui kooli poolt tingitud. Lapsevanematel võib olla negatiivseid kogemusi kooliga, sest neid on kaasatud alles probleemide ilmnemisel. Samuti on lapsevanemate hulgas levinud arvamus, et õpetamine on ainult õpetajate pädevuses, ning seepärast ei julge nad lapse kooliasjadesse sekkuda. Kooli poolt tõlgendatakse seda paraku sageli hoolimatusena. (Powell & Powell, 2016, 172). Sama tõdeb ka Eesti kooli ja kodu koostöö teemat põhjalikult uurinud Karin Lukk (2008, 26), et paljude lapsevanemate jaoks on hariduse andmine kooli pärusmaa ning nad ei soovi sellesse sekkuda.

Seega tuleb tõdeda, et lapsevanemate kaasamine klassikliima loomisesse on väga oluline. Esiteks on lapsevanem lapse kõige olulisem eeskuju, kellelt võetakse üle nii mõttemudeleid kui ka konkreetseid käitumismustreid, mis mõlemad mõjutavad oluliselt laste omavahelisi suhteid ning selle kaudu klassikliimat. Teiseks on lapsevanematel sotsiaalsete oskuste kujundamisel oluline roll kui lapse käitumise kinnitaja kodus. Kui kooli ja kodu väärtuskasvatus tugineb väga erinevate väärtushinnangute edastamisele, jääb soovitud käitumine tulemata (Riikliku väärtusprogrammi jätkuprogramm, 2014, 6–7). Kolmandaks saab seniste uuringute põhjal järeldada, et lapsevanemate kaasatuse määr mõjutab üksteist toetava ja kaasava klassikliima loomist.

Õppiva klassiruumi võtmeisikul, õpetajal, on seega väga oluline ülesanne luua usalduslik ning kaasav õhkkond, et ka lapsevanem kui õppiva klassiruumi kolmas osapool tunneks end oodatud osalejana ning kannaks samu kasvatusväärtusi kodus, mida edastatakse ka koolis.

2.2. Lastevanemate kaasamine programmi „Kiusamisest vabaks!“ näitel

Et lapsevanemad saaksid aktiivselt koolielus osaleda, peavad õpetajad neile selleks võimaluse looma ning jagama vajalikku informatsiooni (Powell & Powell, 2016, 173). Osalemisvõimaluse loomine tähendab eripalgeliste koostöövormide pakkumist. Uuringud on näidanud, et mida rohkem ja erinevamad on osalemise võimalused, seda enam on lapsevanemad kaasatud (Lukk, 2008: 26). Programm „Kiusamisest vabaks!“ aitab koolil luua mitmekesise koostöö raamistikku.

Eestis MTÜ Lastekaitse Liidu eestvõttel käivitatud pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool“ raames rakendatakse kiusamiskäitumise ennetamise programmi „Kiusamisest vabaks!“, mille tegevused keskenduvad üksteist austava, hooliva ja erinevusi aktsepteeriva klassikliima loomisele, kus julgetakse üksteise ja iseenda kaitseks välja astuda (Rasmussen jt, 2013). Kõik need omadused kirjeldavad toetavat klassikultuuri ja klassi konstruktiivset sotsiaalset süsteemi. Seetõttu sobib see programm rakendamiseks toetava klassikliima ülesehitamiseks, kus ei ole kohta destruktiivsetel käitumismustritel.

Programmi „Kiusamisest vabaks!” põhitees seisneb selles, et lastevahelised suhted ei ole mitte laste enda asi, vaid lastegrupis toimuva eest vastutavad täiskasvanud (Rasmussen jt, 2013, 3). Õpilase elu olulised täiskasvanud on õppiva klassiruumi seisukohalt õpetajad ja lapsevanemad. Seega tegeletakse selle programmi raames nii õpetajate koolitamisega kui ka lapsevanemate kaasamisega kaasava ja toetava klassikliima loomisesse.

Programmi „Kiusamisest vabaks!” koostöö vanematega algab infokirja saatmisest neile. Seejärel kutsub õpetaja kokku lastevanemate koosoleku, kus tutvustab Kohvri abil „Kiusamisest vabaks!” programmi ja seal sisalduvaid nõuandeid lapsevanematele. Kuna nende nõuannete järgmine on lapsevanemate kõige olulisem panus positiivse klassikliima loomisesse, on nõuanded siinkohal järgnevalt ka esitatud (Nõuanded lapsevanematele, 2013):

1. Julgustage last mängima erinevate klassikaaslastega – nii koolis vahetundides kui ka pärast kooli.
2. Ärge rääkige halvasti teistest lastest, nende vanematest, õpetajatest ega teistest kooli töötajatest.
3. Looge sünnipäevade pidamise hea tava.
4. Julgustage last enda eest seisma, toetama ja kaitsma kaaslasiga.
5. Olge avatud ja heatahtlik, kui teised vanemad räägivad oma laste probleemidest.

Need nõuanded arutatakse omavahel läbi väiksemates rühmades. Seejuures on oluline, et programmi efektiivsemaks tutvustamiseks oleks enne juba kohtunud lapsevanemate esindajatega, kes juhivad ka rühmaarutelusid. Nii on suurem lootus, et vanemad tulevad ettepanekutega kaasa ja projekt käivitub edukalt. Koosolekul programmi tutvustades on soovitatav kaasata vanemad aktiivselt ka üksteisele massaaži tegema nii nagu lapsed seda programmi raames teevad (põhimõte *Keda puudutatakse, seda ei kiusata!*). Projekti tutvustamisel on oluline koht erinevate kooliväliste tegevuste soovitamisel, kus aktiivne roll lasub mitte enam õpetajatel, vaid lapsevanematel. Nii tuleks vanematel leppida kokku sünnipäevade pidamise tava, mille eesmärk on välistada tõrjumine sünnipäevale kutsumata jätmise läbi või kiusamine sünnipäeval mitteaktsepteeritava käitumise kaudu. Samuti rõhutatakse lapsevanemate omavahelise suhtlemise vajalikkust osana sünnipäevade tavast (lapsevanemate ühine kohvijoomine). Programmi „Kiusamisest vabaks!” meetmete hulgas on mitmeid ettepanekuid, kuidas vanemad saaksid õppida lapse klassikaaslaseid paremini tundma ning kuidas nad saavad luua laste heaks läbisaamiseks sobiva keskkonna. Selleks

on meetmed „Söögiseltskond” (4-5 last ühest klassist käivad kordamööda üksteisel külas, et mängida ja ühiselt süüa), „Laste piltide ja nimede mälumäng”, „Nädalavahetus lapsevanematega” (perekonnad võtavad midagi ühiselt ette), aga ka „Märkamisnädal”, mille raames vanemad märkavad ja teretavad kõiki, keda kooli peal kohtavad. Lastevanemate koosolek lõpeb küsimuste esitamisega, et oleks kuulnud ja vastatud kõik ebatäpsused. (Rasmussen jt, 2013, 37–41).

Mõne aja pärast kutsutakse kokku teine lastevanemate koosolek, kus õpetajad saavad jutustada lugusid projekti põhiväärtuste vahendamisest klassi igapäevaelus. Lapsevanemate rühmaaruteludes kasutatakse Kohvri materjalides leiduvaid arutelukaarte, mille põhjal saab arutada erinevate keeruliste olukordade ja nende lahenduste üle. Sellel koosolekul võiksid lapsevanemad esitada ka oma ettepanekuid üksteisega arvestava klassikliima loomisel, et kinnistuks ühise visiooni olulisus. Samuti on lihtsam järgida kokkuleppeid, mille väljatöötamisel ollakse osalenud. Kui vanemad ja õpetajad jagavad loodud kokkuleppeid ka lastega, võtavad nad uued ühtsustunnet toetavad reeglid hästi omaks, sest nad hoolivad sellest, mida emad ja isad nende koolis teevad ja otsustavad. (Rasmussen jt, 2013, 38).

Ülalkirjeldatud meetmete näol on tegemist muuhulgas ka väärtuskasvatusega seonduvates küsimustes lapsevanemate teadlikkuse tõstmisega ning nende koolitamisega. Vajadust aga lapsevanemate koolitamiseks muutuvast haridustegelikkuses on väljendanud mitmed Eesti autorid (Kera, 2005, 55, 57; Lukk, 2008, 10;). Seega võib tõdeda, et lisaks lapsevanemate kaasamise positiivsele mõjule klassikliimale, tegeletakse metoodika „Kiusamisest vabaks!” raames ka lapsevanemate harimisega olulistest kasvatuslikes aspektides (eelkõige laste sotsiaalsete oskuste arengu vallas).

2.3. Senised uuringud lapsevanemate kaasatusest ja klassikliimast

Kooli ja kodu koostööd on uuritud taasiseseisvunud Eestis aastatel 2003–2007 mahuka uuringu „Kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek” (lühendatult TOIME) raames (uuringu juht TLÜ prof M. Veisson). See uuring käsitles ka kooli- ja klassikliima erinevaid aspekte. Teised klassikliimat käsitlevad uuringud on olnud eelkõige negatiivses võtmes, uurides koolikiusamise ja koolivägivallaga seonduvat (Kõiv, 2006; Põlgast, 2010; Tael,

2013 jne). Enamus neist on keskendunud peamiselt põhikooli 2. ja 3. kooliastme õpilastele. Noorema kooliea uuringud on läbi viidud viimase aasta jooksul seoses programmi „Kiusamisest vabaks!” tõhususuuringutega (Nigulas, 2015; Tärk, 2015). Sama programmi retseptiooni on uuritud ka Eesti lasteaedades (Hindreus, 2011; Jüris, 2012; Sirkas; 2013; Lepp, 2015).

Antud magistritöö empiiriline osa põhineb osalt TOIME uuringu lapsevanemate hinnangute teadasaamiseks loodud instrumendile ja osalt Taani Ülikoolis välja töötatud meetodika „Fri for mobberi” (Eestis „Kiusamisest vabaks!”) tõhususuuringutele, seepärast käsitletakse järgnevalt lähemalt senistest uuringutest just neid.

Aastatel 2003–2007 läbiviidud mahuka uuringu „Kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek” (lühendatult TOIME) eesmärk oli välja selgitada aspektid, mis mõjutavad õpilase toimetulekut koolis, et saadud teadmisele tuginedes võtta kasutusele meetmeid, mis aitaksid vähendada väljalangevust koolist. Uuringu käigus kaardistati muuhulgas koolikliimaga seotud aspekte, sh kooli ja kodu koostööd ning klassikliimat. Uuringu valimi moodustas 66 Eesti kooli, kus vastas küsitlusele ligi 4000 õpilast 7., 9. ja 12. klassist, 620 õpetajat, 120 koolijuhti ja üle 2000 lapsevanema. (Veisson, Ruus 2007, 7–9). Uuringu tulemustest ilmnes, et lapsevanematel on huvi koolis oluliste otsuste juures kaasa rääkida ning osaleda aktiivsemalt, kuid paljudes koolides ei pakuta seda võimalust piisavas ulatuses. Lapsevanemate suhtumine kooli ja õpetajatesse oli valdavalt positiivne ning see on hea algus koostöökultuuri tihendamiseks. (Lukk, 2008: 23), kuid samas tajuti ka takistusi suhtlemisel õpetajatega, millest suurim oli hirm, et vanema sekkumine toob kaasa lapsele ebameeldivusi (Sarv, 2008, 114). Samuti ilmnes, et mida enam ja positiivses võtmes koostööd evib õpetaja lapsevanematega, seda rohkem on lapsel koolirõõmu ja vähem õpetajast tingitud stressi (Sarv, 2008, 176). Väärtustest ilmnes kokkuvõttes see, et koolid on orienteeritud pigem mõõdetavate väärtuste (õppeedukus, füüsiline turvalisus) kui pehmete väärtuste (hoolivus, abivalmidus) saavutamisele (Sarv, 2008, 60).

Nagu eelpool mainitud, on mitmed uuringud viidud läbi projekti „Kiusamisest vabaks!” tõhususe tuvastamiseks nii Eestis kui ka projekti kodumaal, Taani Kuningriigis.

M. Sirkas uuris 2013. aastal lapsevanemate hinnanguid projekti „Kiusamisest vabaks!” rakendumisest lasteaedades. Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas projekt toimis

ja milliseid tulemusi andis lapsevanemate hinnangul. Selleks viidi läbi veebikeskkonnas ankeetküsitlus, millele vastas 94 lapsevanemat. Uurimuse tulemusena selgus, et lapsevanemad hindavad kiusamist suuremaks probleemiks kui seni arvatud ning peavad projekti vähem efektiivseks kui projekti ellu viivad lasteaiaõpetajad. Ka vanemate teadlikkus projektist osutus väheseks. Sirkas järeldab, et lapsevanemate vähene teadlikkus on põhjuseks, miks vanemad pole projekti nõuandeid ise kasutanud. (Sirkas, 2013, 31–34). Sirkas ei uurinud küll, milliseid meetmeid ja millises ulatuses lasteaia õpetajad kasutasid, kuid vanemate vähesest teadlikkusest projektist võib järeldada, et lapsevanemate kaasamise meetmete kasutamine ei olnud piisav.

Aastatel 2014–2015 viidi üliõpilastööde raames läbi uurimused pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” rakendumisest.

S. Tärk (2015) uuris õpetajate arusaamasid kiusamiskäitumisest klassis, selle ennetamisest ning õpetajate hinnanguid programmi „Kiusamisest vabaks!” tõhususele. Uuringus osalenud 21 kooli õpetajate vastustest selgus, et õpetajad oskavad kiusamiskäitumist ära tunda ning antud metoodika materjalidest on olnud abi ennetustegevuse paremal planeerimisel. Valdavalt anti programmi materjalidele positiivne hinnang ning kogeti selle rakendamisel head koostööd kolleegidega, edu tegevuste läbiviimisel ja koostöö planeerimisel lapsevanematega. Takistusena tõid õpetajad esile ajapuuduse, mida Tärk seostas oskamatuslega integreerida selle programmi loodud abimaterjale ainetundidesse. (Tärk, 2015, 47–51). Õpetajate hinnangul on lapsevanemad suhtunud projekti „Kiusamisest vaba kool” valdavalt positiivselt ning õpetajad on hakanud neis nägema rohkem partnerit kiusamise ennetamisel kui varem (Tärk, 2015, 44).

S. Nigulas uuris õpilaste väärtushinnanguid, teadmisi põhiväärtustest ning nende mõju käitumisele. Oma uuringus käsitles ta metoodika „Kiusamisest vabaks!” raames õpetatavaid väärtusi (sallivus, austus, hoolivus, julgus) ning nende kujundamist nimetatud metoodika vahenditega. Uuringus osalesid õpetajad kõikidest pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud koolidest (kokku 35 õpetajat) ning 60 õpilast 5 koolist. (Nigulas, 2015). Uuringu tulemustest järeldub, et õpilased mõistavad programmi „Kiusamisest vabaks!” põhiväärtuste sisu ning oskavad tuua nende kohta näiteid, kuid mitte alati ei väljendu see teadmine salliva, austava, hooliva ja julge käitumisena koolielu konkreetsetes olukordades. Uuringu tulemustest oli märgata ka tendentsi, et klassides, kus

õpetaja oli rakendanud „Kiusamisest vabaks!” metoodikat aktiivsemalt, oli teadlikkus nimetatud väärtustest parem ning ka probleemsituatsioone vähem. (Piht jt, 2016, 11– 12).

Niisiis on uuritud pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” raames õpetajate ja õpilaste seisukohti, kuid lapsevanemate hinnangutega pole kooli kontekstis veel tegeletud. Samas tõdevad nii Sirkas (2013, 32) kui ka Taani Roskilde Ülikooli uurijad (2008) lapsevanemate teadlikkuse ja osalemise mõju kiusamiskäitumise ennetamisele. Antud magistritöö täitis selle lünga ning uuris lähemalt lapsevanemate seisukohti ning õpetajate tegevust lastevanemate suunal.

Taani Roskilde Ülikoolis uuriti aastatel 2007–2011 kõigi „Kiusamisest vabaks!” programmi rakendamisega seotud osapoolte seisukohti (lasteaedade ja koolide juhte, õpetajaid, õpilasi ja lapsevanemaid), mille tulemustest valmis kaheksa raportit, millest kaks tegelevad lähemalt lapsevanemate kaasamise temaatikaga koolis nii õpetajate kui ka lapsevanemate arvamustes. Järgnevalt lähemalt järeldustest, mis käsitlevad lapsevanemate kaasamist ja kaasatust.

Uuringu teises etapis, kus viidi läbi intervjuud koolipoolsete projekti koordinaatorite ja lapsevanematega, selgus, et lapsevanemate kaasamine on toimunud eelkõige koolipoolse info edastamise vormis, vaid ühes koolis asetati lapsevanemad aktiivsesse rolli, massaaži meetet üksteise peal läbi proovima. Meeldiva füüsilise kontakti tulemusel tekkis lapsevanematel omavaheline lõbus ja meeldiv suhtlemisviis. Samuti oli positiivne vastukaja ühisürituste korraldamisele, sh söögiseltskonna ning ühise nädalavahetuse meetmed. Kokkuvõttes suurenes nende meetmete puhul nii lapsevanemate initsiatiiv koolis kui ka omavaheline läbisaamine. Vanemate omavahelise suhtlemise paranedes, paranes ka laste omavaheline läbisaamine. Paraku enamuses koolidest pakuti eelkõige ühesuunalist informatiivset koostööd, kuigi lapsevanemad on valmis olema aktiivsed partnerid. Õppeasutused nimetasid projekti käivitumise kõige nõrgemaks lüliks lapsevanemate kaasamist. (Kamstrup Knudsen, Lindberg jt, 2008, 27–46). Paraku tuldi sellele tõdemusele ka uuringuperioodi lõpujärgus, kus 7. raportis sedastatakse, et üksikutele meeldivatele eranditele vaatamata ei hinnata koolis seda projekti kooli ja kodu koostöö seisukohalt tõhusaks. 80% vastanud õpetajatest ei ole märganud projektil mitte mingit mõju lapsevanemate käitumisele. Mitte ükski vastajatest ei märkinud projekti mõjuks lastevaheliste konfliktide teistsugust lahendamist ega aktiivsemat kooliüritustel osalemist.

Samas positiivsemast küljest märgati nii vanemate kui kooli personali poolt seda, et lapsed käivad üksteisel sagedamini külas ja nende omavaheline suhtlemine on intensiivistunud. Uuringu tulemusel kutsutakse üles leidma efektiivseid lahendusi lapsevanemate kaasamiseks. (Lindberg, N. Kampmann, Hjort-Madsen, Kamstrup Knudsen, J. Kampmann, 2009, 21–30).

Seniste uuringute põhjal järeldub, et programm „Kiusamisest vabaks!” on osutunud positiivse ja kiusamiskäitumist ennetava klassikliima loomisel tõhusaks vahendiks. Eesti lasteaedades (Sirkas, 2013, 32) ja Taani koolides (Kamstrup Knudsen, Lindberg jt, 2008, 35–37) läbiviidud uuringu tulemused viitavad, et puudujääke leidub eelkõige lapsevanemate kaasamises. Küsimusele, kuidas on Eesti koolides metoodika „Kiusamisest vabaks!” vanemaid kaasatud ja millise hinnangu annavad selle mõjule õpetajad, annab vastuse käesoleva magistritöö empiiriline osa.

3. UURIMISTÖÖ METOODIKA

Järgnevas peatükis antakse ülevaade antud magistritöö empiirilise osa metoodikast: uurimuse läbiviimise eesmärgist, valimi moodustamisest, uuringu läbiviimise protseduuridest ning andmekogumise ja -analüüsi meetoditest.

3.1. Uuringu läbiviimise eesmärk

Uuring „Lapsevanemate kaasamine klassikliima loomisesse” on osa pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” tõhusuuringutest, mis viiakse läbi koostöös MTÜ Lastekaitse Liiduga. Antud uuringu läbiviimise eesmärgiks oli Tallinna koolide näitel välja selgitada, missuguseid metoodika „Kiusamisest vabaks!” meetmeid on õpetajad rakendanud lapsevanemate kaasamisel positiivse klassikliima loomisel, kui suureks hindavad õpetajad lapsevanemate kaasatust ja selle mõju klassikliimale, lapsevanemate hinnanguid oma lapse klassikliimale ning koostööle õpetajaga. Samuti on uuringu läbiviimise eesmärgiks leida seoseid lapsevanemate kaasatuse määra ja klassikliimale antud hinnangute vahel.

3.2. Valimi kirjeldus

Käesoleva magistritöö raames uuriti pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” 2013. aastal liitunud koolide õpetajate ja nende klasside lapsevanemate hinnanguid. MTÜ Lastekaitse Liit eestvedamisel käivitatud pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” on liitunud 25 kooli, kusjuures igas maakonnas on vähemalt üks ning Tallinnas igas linnaosas üks (kokku 8 kooli) pilootprojektiga liitunud kool.

Pilootuuringus rakendati kõikset valimit, mida iseloomustab see, et üldkogumist kaasati kõik või peaaegu kõik isikud (Õunpuu, 2012). Seega hõlmas valim kõigi 25 pilootprojektiga liitunud kooli projektimeeskonna liikmeid – igast koolist kolme inimest (kaks õpetajat ja projekti koordinaator). Välja jagati 75 ankeeti, tagasi saadi ankeedid 56-lt vastajalt.

Põhiuuringu valimisse kuulusid kõik pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolid ehk 32 % kõigist liitunud koolidest. Arvestades maakondades asuvate koolide suhteliselt suurt kaugust üksteisest, oli aja ja transpordiga seotud kulud arvesse võttes kõige optimaalsem viia uuring (sh intervjuud) läbi Tallinnas. Vastavalt kriminaalpoliitika uuringutele „Laste hälbiv käitumine Eestis”, mille tulemused avaldati 2014. aastal, ei ole Eestis kiusamiskäitumise ohvrite osakaalul suurt erinevust Eesti lõikes (Tallinnas 22% õpilastest, Tartus 21,1 % õpilastest, mujal Eestis 22,6 % õpilastest) (Markina & Žarkovski, 2014, 57). Seega on vaid Tallinna koolidest moodustunud valim esinduslik.

Põhiuuringu esimeses, kvalitatiivses etapis viidi läbi intervjuud õpetajatega, kes olid pilootuuringu raames andnud selleks nõusoleku. Intervjuude puhul oli tegemist mugavusvalimiga, mida iseloomustas see, et valimisse arvati koostöösooviga või kättesaadavad inimesed (Õunpuu, 2012). Pilootuuringu käigus andsid potentsiaalseks intervjuuks oma nõusoleku 9 Tallinna koolide õpetajat. Intervjuude läbiviimise ajaks soostus küsimustele vastama ning leidis selleks aja 5 õpetajat. Nii kvalitatiivses kui kvantitatiivses uuringuetapis oli õpetajate valimi kriteeriumiks see, et antud õpetaja on osalenud oma klassiga pilootprojektis „Kiusamisest vaba kool” alates selle käivitamisest 2013./2014. õppeaastal.

Põhiuuringu kvantitatiivses etapis langes esialgsest 16 õpetajaga valimist välja 2 klassiõpetajat, sest projektiga liitunud klassides oli õpetaja vahetunud. Uuringus keskenduti pilootkoolide projektiga esimesena liitunud õpetajatele ja nende klassidele, sest neil oli projekti rakendamine kestnud kõige kauem ning seega ka programmi raames rakendatavate meetmete mõju hindamine kõige mõttekam. Lapsevanemate valimi moodustasid lõplikku valimisse jäänud õpetajate klasside lapsevanemad. Välja jagati 336 ankeeti ning täidetult tagastati 219 ankeeti ehk vastus saadi 65 % küsitletutest. Kvantitatiivse uurimuse valiidsuse probleem võib seisneda mitteesinduslikus valimis, mis toob omakorda kaasa valed üldistused (Creswell & Plano Clark, 2011, 211). Antud uurimuses on hõlmatud 32 % kõikidest pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud koolidest. Seega on valimi suuruse seisukohalt uuring valiidne.

3.3. Uuringu meetodid ja nende põhjendus

Käesoleva magistritöö uuringus kasutati kombineeritud uuringudisaini. Kombineeritud uuringu käigus kombineeritakse uuringu läbiviimisel uurimisprobleemi paremaks mõistmiseks nii kvantitatiivsetel kui kvalitatiivsetel meetodidel (Creswell & Plano Clark, 2011, 5). Kvantitatiivse meetodiga kogutud andmed annavad statistiliselt analüüsitavaid arvulisi tulemusi ning kvalitatiivse meetodiga kogutud informatsioon pakub uurimisküsimuste mõistmiseks ja -situatsiooni kirjeldamiseks erinevaid vaatenurki (Creswell, 2012, 535). Kombineeritud uuringudisainis eristatakse mitmeid strateegiaid, millest sekventsiaalseks strateegiaks nimetatakse uuringu kahe-etapilist mudelit, kus ühte tüüpi uuring toimub kõigepealt, selle tulemusi analüüsitakse, ning seejärel viiakse läbi teist tüüpi uuringuosa (Creswell, 2009, 220). Antud uurimistöös raames viidi esimeses etapis läbi kvalitatiivne uuring poolstruktureeritud intervjuude abil olukorra tuvastamiseks ja probleemkohtade väljaselgitamiseks õpetajate seisukohalt. Teises, kvantitatiivse uuringu etapis, korraldati andmete kogumine ankeetküsimustiku abil lapsevanemate hinnangute teadasaamiseks. Samuti koguti uuringu teises etapis andmeid õpetajatelt selle kohta, milliseid lapsevanemate kaasamise meetmeid nad kasutasid ning millise hinnangu nad kaasamise mõju kohta annavad. Mõlemast uuringuetapist saadud tulemusi võrreldi. Seega oli tegemist uuringu triangulatsiooniga.

Triangulatsiooni all mõistetakse kahe või enama andmekogumise meetodi kasutamist inimkäitumise uurimisel. Kasutades nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset meetodit, saab kirjeldada vaadeldavat aspekti täielikumalt. Toetudes vaid ühele meetodile, on saadav tulemus ühekülgsem kui mitme meetodi abil teemat uurides. Triangulatsiooni kaudu ilmnevad sama nähtuse erinevad tegurid ning mida erinevamad on meetodid ning sarnasemad saadud tulemused, seda kindlam saab olla tulemuse usaldusväärsuses. (Cohen, Manion, Morrison, 2007, 160).

Triangulatsiooni puhul on uurijad märkinud valiidsuse probleemi, juhul kui trianguleeritakse ainult kvalitatiivset meetodit (Cohen & Manion, 1994, 241). Antud uurimise puhul trianguleeritakse kvalitatiivset ja kvantitatiivset meetodit ning samuti sihtgrupe omavahel. Sama nähtust – lapsevanemate kaasatust ja selle mõju klassikliimale

uuriti nii meetodeid kui ka sihtgruppe trianguleerides: õpetajatega viidi läbi intervjuud ning hiljem ankeetküsitlused; teemat uuriti nii õpetajate kui ka lapsevanemate (ankeetküsitlus) hinnangute alusel. Seega on triangulatsiooni seisukohalt uurimuse tulemused valiidid.

Pilootuuring uurimisprobleemi aktuaalsuse tuvastamiseks viidi läbi 2013. aasta sügisel pilootkoolide projektiga liitunud õpetajate ja koolipoolsete projektijuhtidega. Paber kandjal 5-küsimuselise ankeetküsitluse läbiviimise (LISA 1) eesmärk oli saada teada, kui suureks peavad õpetajad kiusamise probleemi koolides ning millised on nende ootused projektile „Kiusamisest vaba kool”. Samuti oli uuringu läbiviimise eesmärgiks koguda nende õpetajate kontaktandmed, kes on valmis saama kokku intervjuuks. Oma hinnang kiusamise probleemi olulisuse kohta paluti vastajatel anda Likerti skaalas, kus otspunkt 1= *teema on ebaoluline* ja 5= *teema on väga oluline*. Likerti skaala on valikvastustega küsimustik, kus vastusevaliku numbriga suurenedes muutub vastuse intensiivsus (Cohen jt, 2007, 326).

Käesoleva magistr töö põhiuuringu andmekogumise instrument toetub kahele varasemalt teostatud uuringule ja nende käigus välja töötatud uuringuinstrumentidele ning -protseduurile. Uuringu käigus küsitleti programmiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolide õpetajaid ja lapsevanemaid.

Põhiuuringu kvalitatiivses etapis viidi läbi õpetajatega poolstruktureeritud intervjuud (LISA 2). Instrumendi aluseks võeti Taanis, Roskilde Ülikoolis programmi „Fri for mobberi” (Eestis: „Kiusamisest vabaks!”) tõhususuuringute jaoks väljatöötatud küsimustikud, millest käesoleva uurimistöös raames kasutati lapsevanemate kaasamise ning lastevaheliste suhete kohta käivaid küsimuste plokkide. Kasutatud küsimustik töötati Taani Roskilde Ülikoolis välja eesmärgiga uurida programmi tõhusust meetodi rakendamise 1. õppeaastal (Kamstrup Knudsen, Lindberg jt, 2008, 27). Tegemist oli poolstruktureeritud intervjuudega, kus teemad ja avatud lõpuga küsimused on küll ettevalmistatud, kuid täpne sõnastus ja küsimuste esitamise järjekord ei ole määrav (Cohen jt, 2007, 361). Avatud lõpuga küsimustega intervjuu võimaldas vastajal oma seisukohta väljendada loovalt, vabana valikvastuste suunavast mõjust. Samuti oli intervjuu käigus lihtsam panna inimest end avama. Intervjuu eeliseks on uurija võimalus täpsustada vajadusel küsimust, et saada selge vastus uurimisküsimustele. Intervjuu oht on see, et isikliku kontakti olukorras võib intervjuueeritav vastata sellest lähtuvalt, millise mulje ta soovib jätta. Kuna intervjuud

lindistatakse, siis on ka tehnika töökindlus oluline aspekt. (Creswell, 2012, 218). Antud uuringu valim ei olnud väga suur, seega otsustati läbi viia individuaalsed intervjuud. Creswell (2012, 218) toob välja, et tegemist on kõige ajamahukama valikuga, kuid fookusgrupi intervjuu jaoks ühise aja leidmine osutus suuremaks piiranguks.

Intervjuude läbiviimise laiem eesmärk oli selgitada välja õpetajate rahulolu programmi juurutamisel Eesti koolides, kitsam eesmärk aga selgitada välja, kuidas on õpetajad lapsevanemaid kaasanud ning milline on olnud lapsevanematepoolne suhtumine programmi käivitamisesse. Intervjuude käigus selgus, et üks programmi „Kiusamisest vaba kool” rakendamise kitsaskohti on lapsevanemate kaasamine ning see tõestas ka käesoleva magistritöö uurimisprobleemi aktuaalsuse. Seega analüüsiti antud magistritöö raames neid intervjuude käigus kogutud andmeid, mis käsitlevad lapsevanemate kaasamist ja klassikliimat. Selle küsimusteploki raames küsiti õpetajatelt, milliseid meetodika „Kiusamisest vabaks!” meetmeid on nad kasutanud lapsevanemate kaasamisel, millised on olnud takistused nende rakendamisel ning millise hinnangu annavad õpetajad lapsevanemate suhtumisele programmi. Samuti küsiti, millist abi ootavad õpetajad, et koostöö lapsevanematega sujuks paremini.

Põhiuuringu kvantitatiivse uuringupoole käigus paluti valimisse kuulunud õpetajatel täita ankeetküsimustik, kus oli 3 teemaplokki, millest kaks olid pärit Roskilde Ülikoolis väljatöötatud küsimustikust. Sealse uurimuse eesmärgiks oli programmi rakendamise teisel aastal küsida õpetajatelt nende hinnang programmi toimimisele, sealhulgas saada teada, kuidas on „Kiusamisest vabaks!” meetodika mõjutanud koostööd õpetaja ja lapsevanema vahel (Lindberg, Kampmann, Hjort-Madsen, Kamstrup Knudsen, Kampmann, 2009, 3). Antud magistritöö raames paluti lisaks koostööle antavale hinnangule õpetajatel ära märkida kõik kaasamise meetmed, mida nad „Kiusamisest vabaks!” meetodika vahenditest kasutasid ning anda hinnang lapsevanematepoolsele retseptsioonile (vt LISA 3). Selle teemaploki lisamise eesmärk oli leida seoseid õpetajapoolse meetmete kasutamise aktiivsuse ning õpetajate ja lapsevanemate antud hinnangute vahel kodu ja kooli koostööle ning klassi sisekliimale. Lapsevanematepoolsele projekti retseptsioonile paluti anda hinnang Likerti skaalas, kusjuures 1= *väga halb*, 2= *halb*, 3= *hea* ja 4= *väga hea* Võimalus oli valida ka 0= ei oska öelda.

Põhiuuringu kvantitatiivses etapis viidi läbi ankeetküsitlus ka lapsevanemate hinnangute teadasaamiseks. Antud uuringu raames kasutati küsimustikku (vt LISA 4), mis toetub metoodikas ja küsimuste sõnastuses aastatel 2003–2007 Eestis läbiviidud mahukale uuringule „Kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek” (TOIME), mille raames uuriti ka lapsevanemate seisukohti. Lapsevanemate paber kandjal 13-küsimuseline ankeetküsimustik oli koostatud Likerti 4-pallilises skaalas, kus mõnede küsimuste puhul oli lisaks vastusevariant *ei oska öelda* (=0). Paarisarvulise skaala kasutamise eesmärk oli panna vastajad otsustama, kas vastus jääb mõtteliselt positiivse või negatiivse hinnangu poolele.

Küsimustik koosnes kahest teemaplokist, millest esimeses (küsimused 1–7) uuriti lapsevanemate kaasatuse viise, teemasid, sagedust ning lapsevanemate hinnangut neile koostööviisidele. Teises teemaplokis (küsimused 8–11) koguti andmeid lapsevanemate hinnangute kohta klassikliimale ning seda mõjutavatele väärtustele. Küsimuses: „Milline on Teie arvates selle klassi, kus Teie laps õpib, vaimsus? Kui tähtsaks peetakse seal järgmist?” valikusse lisati neli metoodika „Kiusamisest vabaks!” põhiväärtust (austus üksteise vastu, julgus, sallivus, hoolivus), et kohandada uuringut vastavalt pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” vajadustele. Samuti on lisatud programmi meetodite loendi põhjal väiteid 10. küsimusele, kus palutakse lapsevanematel hinnata, kuivõrd loetletud väited kehtivad klassi kohta, kus õpib nende laps väide „Õpilased käivad üksteise sünnipäevadel”, sest üks vanemate kaasamise viise klassikliima parendamisse oli nn sünnipäevade kokkulepe, kus vanemad võimaldaksid lapse sünnipäeva korraldades kõikide lapse klassikaaslaste osavõtu sünnipäevast. Lisaks nimetatud teemaplokkidele on ankeedi lõpus kaks küsimust vastaja rolli (ema-isa-vanavanem-kasuvanem-muu) ja laste arvu kohta peres.

Nii õpetajate kui lapsevanemate ankeedid olid anonüümsed ning varustatud unikaalse koodiga, mis võimaldas andmeanalüüsi käigus siduda sama klassi õpetaja ning lapsevanemate vastused. Uuring viidi Taani Roskilde ülikoolis välja töötatud metoodikale vastavuses läbi projektiga liitumise 2. õppeaasta lõpus.

Üks reliaabluse riske on halvasti sõnastatud küsimused (Creswell, 2012, 159). Antud uuringu reliaabluse selle aspekti tagab tõsiasi, et õpetajatele suunatud andmete kogumine toimus Taani Roskilde Ülikooli väljatöötatud ja läbi testitud instrumentide põhjal ning

lapsevanemate anketeerimine Eestis 2003–2007 läbiviidud mahuka uuringu (TOIME) instrumendi ühe osa kaudu. Seega võib tõdeda, et uuring on reliaabluse seisukohalt kehtiv.

Reliaablus tähendab uurimuse usaldusväärsust uuringu korratavuse, töökindluse ja püsivuse mõttes aja, instrumentide ja valimi kontekstis. Seega on usaldusväärne selline uurimus, mille kordamisel sarnase valimiga sarnases kontekstis saavutatakse sarnane tulemus. Reliaabluse eeldus on see, et uuring on instrumentide, andmete ning tulemuste poolest prognoositav, kontrollitav, järjekindel ja korratav. (Cohen jt, 2007, 146). Usaldusväärsuse kindlustamiseks on järgnevalt esitatud uuringu läbiviimise detailne kirjeldus.

3.4. Uuringu protseduuri kirjeldus

Pilootuuring uurimisprobleemi aktuaalsuse tuvastamiseks ning põhiuuringu jaoks potentsiaalsete intervjueritavate kontaktide saamiseks viidi läbi 2013. aasta sügisel pilootkoolide projektiga liitunud õpetajate ja koolipoolsete projektijuhtidega. Paber kandjal 5-küsimuselise ankeetküsitluse jagamist ja kokku korjamist korraldas MTÜ Lastekaitse Liit projekti „Kiusamisest vaba kool” koolituspäeval. Väljajagatud 72-st ankeedist tagastati 56, millest intervjuud andma soostus 14 õpetajat, neist 9 Tallinnas.

Põhiuuringu esimese, kvalitatiivse etapi raames viidi 2013./2014. õppeaastal läbi poolstruktureeritud intervjuud Tallinna koolide pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud õpetajatega. Intervjuu andmisega nõustunud Tallinna koolide õpetajatega lepitati kohtumise aeg kokku elektronposti teel. Kohaks valisid õpetajad alati oma klassiruumi. Poolstruktureeritud intervjuud kestsid 28–45 minutit. Intervjueritavatel küsiti luba intervjuu lindistamiseks ning hiljem lindistus transkribeeriti nagu näeb ette selle uuringumeetodi protseduur.

Põhiuuringu teise, kvantitatiivse etapi raames viidi 2015. aasta kevadel läbi ankeetküsitlus Tallinna koolide pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud klassiõpetajate ning nende klasside lapsevanematega. Anonüümsed ankeedid olid varustatud koodiga, mis võimaldas andmeanalüüsi käigus siduda sama klassi õpetaja ning lapsevanemate vastused. Õpetajad täitsid õpetajatele suunatud ankeetküsimustiku kohapeal, lapsevanemate

küsimustiku viisid õpilased koju ning tõid selle täidetult nädala jooksul tagasi. Kuues koolis kaheksast korraldas ankeetide jaotamise ning kokkukorjamise projekti koolipoolne koordinaator, kelleks oli enamasti kooli sotsiaalpedagoog või õppejuht. Ülejäänud kahes koolis suhtles töö autor otse õpetajatega.

3.5. Andmete analüüsimise meetodika

Käesoleva magistritöö raames analüüsiti kogutud kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid eraldi, kvalitatiivse ja kvantitatiivse uuringu tulemuste võrdlemine ja kombineerimine toimus eelkõige tõlgendamise faasis.

Vastavalt kombineeritud uuringudisaini sekventsiaalse strateegia protseduurile, toimus andmete analüüs kahe eraldiseisva etapina, kus esimesena kogutud andmestik analüüsitakse enne järgmise uuringuetapi juurde asumist ning kogutud andmete analüüsitulemusi võrreldakse tõlgendamise faasis (Creswell, 2009, 220).

Põhiuuringule eelnenud pilootuuringu raames koguti pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud koolide õpetajatelt ja projekti koordineerijatelt ankeetküsimustikuga Likerti 5-palli süsteemis hinnanguid klassikliima ühe olulise aspekti, kiusamise probleemi olulisuse kohta. Kogutud andmeid analüüsiti programmi MS Excel vahendusel sagedustabelite abil.

Kombineeritud uuringudisaini esimeses etapis viidi läbi intervjuud 5 õpetajaga Tallinna sihtgruppi kuulunud koolidest. Kogutud kvalitatiivseid andmeid analüüsiti kõigepealt küsimuste ja vastuste kaupa. Ülevaatlikkuse saamiseks kasutati arvutiprogrammi Microsoft Word, kus intervjuude transkribeeritud vastused kopeeriti tabelisse, mille veerud kajastasid õpetajaid ning read teemasid. Seejärel märgiti ära nii sarnasused kui erinevused vastustes. Sarnasused võimaldasid teha teatavaid üldistusi ning erinevuste juures märgiti ära kõige positiivsemad ja negatiivsemad vastused iga teema lõikes ning leiti selle põhjal seosed ja seaduspärasused.

Sekventsiaalse uuringustrateegia teises, kvantitatiivse andmekogumise etapis ankeetküsimustike vahendusel kogutud andmete analüüsiks kasutati statistilise

andmeanalüüsi programmi *SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows*. Tegemist on andmetötlussüsteemiga, mis sisaldab vahendeid andmete analüüsiks ning nende statistiliseks analüüsiks graafilises keskkonnas (Niglas, 2008). Kogutud andmed sisestati, kusjuures veergudeks olid tunnused, milleks olid küsimused ja küsimuste alaküsimused, lapsevanemate ankeedil kokku 72 tunnust, ning õpetajate ankeedil kokku 40 tunnust ning veergudeks vastajate koodid. Õpetajate ja lapsevanemate andmeid analüüsiti eraldi dokumentides. Andmeid analüüsiti tunnuste alusel peamiselt sagedustabelite ja sagedusdiagrammide kaudu. Samuti kasutati Pearsoni korrelatsioonikordajat, tuues välja vastused, kus $r > 0,3$ ehk leitud seos on vähemalt nõrgalt olemas (Andmemasin). Õpetajate ankeedil olnud kvalitatiivset infot (õpetajatel oli võimalus põhjendada oma vastuseid) ei kodeeritud ning seda analüüsiti kvalitatiivsete meetoditega.

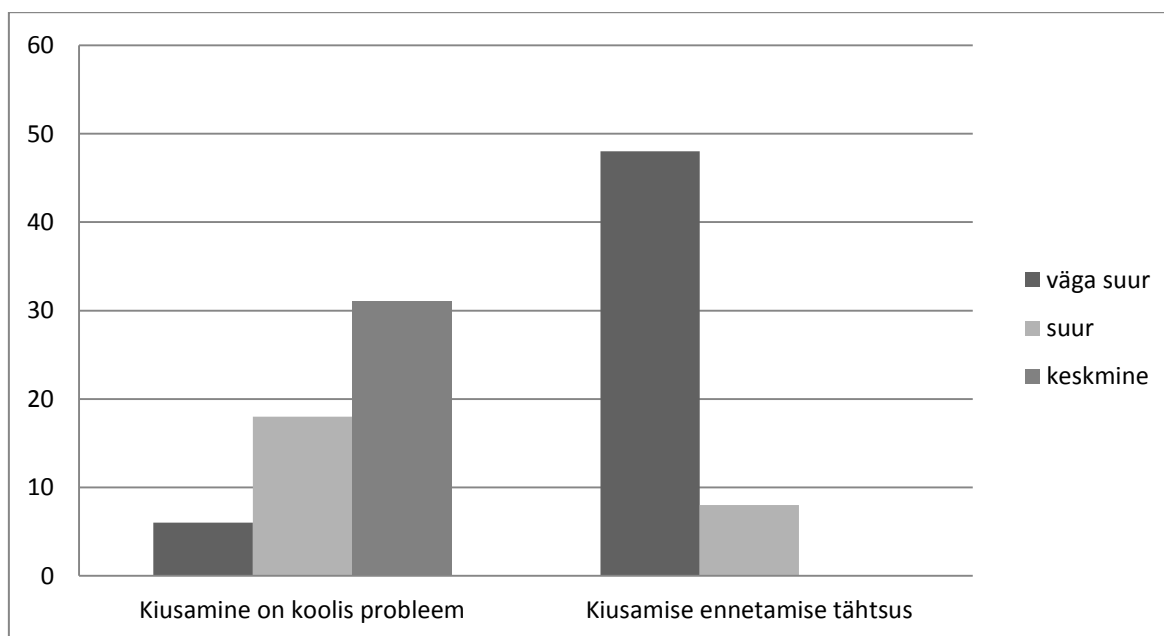
Kvantitatiivseid andmeid analüüsiti kahes etapis. Kõigepealt leiti kirjeldavate statistiliste meetodite abil olulisemad karakteristikud kogu valimis ning seejärel tehti sama klasside kaupa. Klasside tulemusi võrreldi üldvalimi keskmiste tulemuste ning sama klassi õpetaja antud vastustega. Klasside lõikes võrreldi nii õpetajate kui lapsevanemate poolt koostööle antud hinnanguid lapsevanemate poolt klassikliimale antud hinnangutega. Seejärel võrreldi saadud tulemusi õpetajapoolsete lapsevanemate kaasamise meetmete hulgaga, et leida seoseid õpetajapoolse lapsevanemate kaasamise aktiivsuse ning klassikliima ja kooli-kodu koostöö kvaliteedi vahel.

4. UURINGUTE TULEMUSED

Järgnevalt on esitatud uuringu tulemused kolme eraldi etapina: kõigepealt pilootuuringu tulemused, mis andsid põhjust jätkata põhiuuringuga. Seejärel kvalitatiivse uuringuosa tulemused, mis andsid suuna, jätkamaks kvantitatiivse uuringupoolega. Kolmandas osas kirjeldatakse kvantitatiivse läbilõikeuuringu tulemusi.

4.1. Pilootuuringu tulemused

Probleemi aktuaalsuse pilootuuringus, mis viidi läbi oktoobris 2013, vastas 56 klassiõpetajat ja projekti koolipoolset koordinaatorit (enamasti sotsiaalpedagoog, koolipsühholoog, õppejuht). Nende vastustest ilmnes, et kiusamise probleemi peetakse koolis üsna suureks (Likerti 5-pallise skaala järgi, kus 5 = väga suur probleem ja 1 = väga väike probleem, tuli aritmeetiline keskmine $M = 3,46$) ning ligi 86% vastanutest pidas kiusamise ennetamist väga oluliseks (vt joonis 1).

Joonis 1. Pilootprojektiga "Kiusamisest vaba kool" liitunud õpetajate hinnangud.

Oma ootustes projektile mainisid lapsevanemate kaasamist vaid 7 vastanut, millest saab järeldada, et see valdkond on õpetajate hulgas vähe teadvustatud ning kooli ja kodu koostöö mõju positiivse, kiusamiskäitumist välistava klassikliima loomisel vajab lähemat uurimist.

4.2. Põhiuuringu kvalitatiivne etapp: õpetajate hinnangud

Detsembrist 2013 kuni veebruarini 2014 viidi läbi intervjuud 5 õpetajaga neljast Tallinna pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud klassist, et saada teada, millise hinnangu annavad õpetajad oma klassi sotsiaalsele kliimale ning milliseid meetmeid on nad kasutanud lapsevanemate kaasamiseks pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” raames. Samuti paluti õpetajatel kirjeldada koostööd lapsevanematega, lapsevanemate reaktsiooni projektile ning ootusi, mis õpetajatel on lapsevanematele positiivse klassikliima loomisel.

Järgnevas intervjuude analüüsis on vastanute tsitaadid esitatud kursiivis ning sulgudes vastanu kood, mis on seotud tema uuringu kvantitatiivses pooles täidetud ankeedi ning lapsevanemate koodidega. Koodi esimene number vastab koolile ja teine klassile – näiteks Õ32 on uuringukoolist 5, teisest paralleelist ning see kood on seostatav kvantitatiivse uuringuetapi õpetajaankeediga P32 ning lapsevanema ankeediga P321, P322, P323 jne.

Õpetajad peavad kiusamiskäitumist kui klassikliimat rikkuvat suhtlemisviisi üldiselt rohkem kooli kui klassi probleemiks. Kolm õpetajat nimetavad seda suureks probleemiks kooli tasandil, kaks sama kooli õpetajat tunnistavad, et agressiivseid lapsi on koolis üha rohkem. Klassi kohta peab seda probleemiks kaks õpetajat, kolmas ütleb, et *mingil määral on probleem, aga alati võib hullel olla* (Õ32). Kiusamise viisidest esineb klassides lükkamist, nimede panemist ja narrimist, löömist, mängust välja jätmist ehk tõrjumist. Ühes klassis ei kiusata üldse. Kiusaja rollis on enamasti 1–2 õpilast, ühes klassis nimetati 3–4, ohvreid on tavaliselt 1.

„Kiusamisest vabaks!” meetodika kohaselt on lapsevanemaid kaasatud väga erinevalt: kõige rohkem meetmeid oli kasutatud ühes koolis, kus toimus lastevanemate koosolek, massaaž, tutvustati ühte arutelukaarti ja jagati välja infovoldikud. Enamasti on tutvustatud projekti põgusalt lastevanemate koosolekul, kus on põhiteemaks teised küsimused (3

vastajat) ning lastega on koju saadetud viie nõuandega infokiri (2 vastajat). Kahes koolis on infot jagatud meili ja e-kooli teel. Üks õpetaja ütles, et igapäevane kontakt lapsevanematega on nii hea, et nende vanemate kaasamise meetmete järele puudub vajadus: *Kui ma olen rääkinud paralleelklassi õpetajaga, siis meil kummalgi ei ole probleeme lapsevanematega suhtlemisega. Me ilmselt oleme mõlemad seda tüüpi õpetajad, kes lihtsalt suhtlevad palju lapsevanematega. Kui sul on nagu igapäevaselt pidev kontakt, siis ei teki tegelikult seda hetke, et „Mis koolis üldse toimub või millega tegeletakse?”*(Õ21).

Samas tões üs teine õpetaja, et lastevanemate koosolekul on vanemad positiivsed ja aktiivsed, kuid see ei pruugi tähendada koostöö õnnestumist: *Eelmistel koosolekutel on küll vanemad väga positiivsed ja rõõmsameelsed olnud. Aga siis järgmisel päeval kirjutab juhtkonnale kirja, et miks minul ei ole niimoodi. Vanemad ei ole nagu avatud ja ei julge kohapeal asja selgeks rääkida.*(Õ51).

Lapsevanemad suhtusid projekti käivitamisse üldiselt hästi, vaid üks õpetaja tunnistab, et ta ei oska lapsevanemate suhtumist kirjeldada, sest tal puudub sellel teemal kontakt nendega.

Õpetajad ootavad vanematelt, et need võtaksid ühendust kohe, kui probleem tekib (2 vastajat), et lapsevanem väärtustaks kodus samu väärtusi (3 vastajat) ning et vanemate ootused ei oleks liiga kõrged. Koolis ja kodus vahendatavate väärtuste erinevuse kohta jutustas üks õpetaja, kuidas vastupidiselt koolis väärtustatavale (austus, sallivus, hoolivus) julgustatakse last kodus olukordi lahendama agressiooniga: *„Minu isa ütles, et sa oled mees – mine löö vastu!”*. *Kui meil on niivõrd kardinaalselt erinevad vaatenurgad, siis... Mingil hetkel laps õpib ära, et koolis õpetaja pilgu all käitun nii, kodus nii ja vahetunnil ja muul ajal nii, nagu ise tahan. Piisab, kui selliseid lapsevanemaid on klassis kaks, et klassi õhkkond oleks rikutud.* (Õ51).

Õpetajad arvavad, et vanemate aktiivsemaks kaasamiseks tuleb korraldada koolituspäevad lapsevanematele (2 vastajat) ja ühisüritusi koos laste ja nende vanematega. Viimane nendest on tegelikult ühe meetmena küll programmi metoodikas ette nähtud, kuid seda polnud veel rakendanud ükski õpetajatest. Enne seda projekti on kiusamiskäitumise teemal suheldud lapsevanematega peamiselt arenguvestlustel ja probleemide korral ka muul ajal.

Intervjuudest järeldus, et kuigi pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” võtsid lapsevanemad vastu hästi, ei ole koostöö kooli ja kodu vahel enamasti kuigi tihe ning mitmed õpetajad ei tunne end vanemaid kaasates mugavalt.

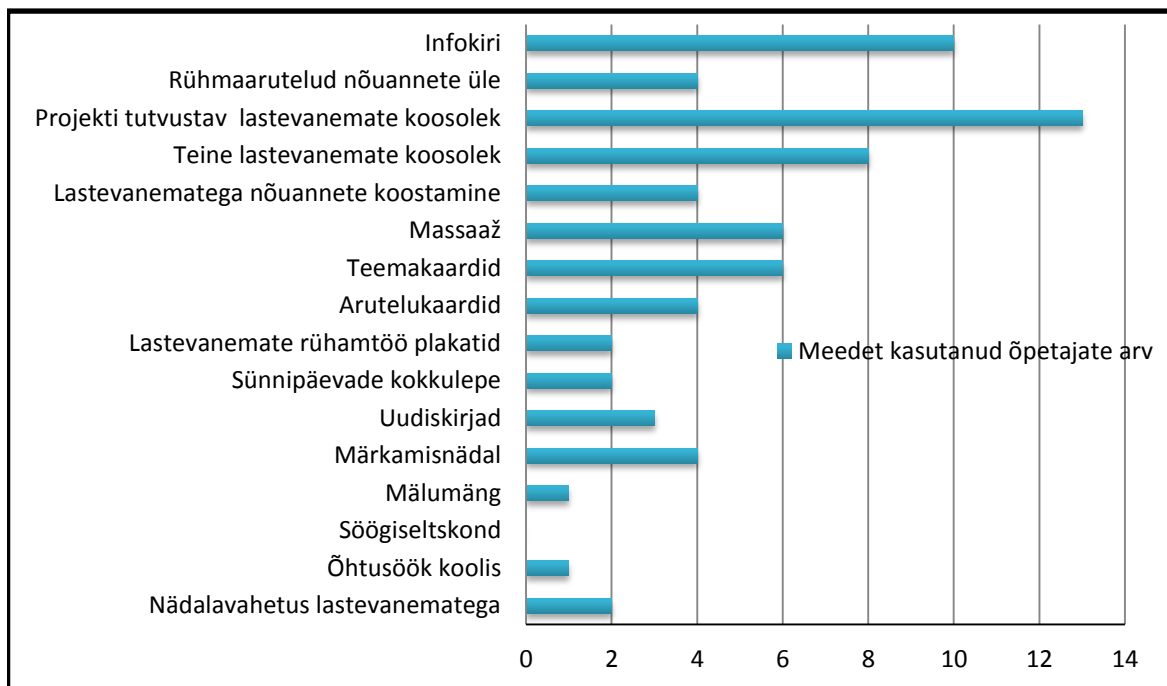
4.3. Põhiuuringu kvantitatiivne etapp: õpetajate ja lapsevanemate hinnangud

Põhiuuringu teine etapp viidi läbi mais 2015, enam kui aasta pärast uuringu esimest etappi. Õpetajate ankeetküsimustiku täitis 14 õpetajat kaheksast koolist. Vastajate hulgas olid ka need 5 õpetajat, kellega viidi esimeses etapis läbi intervjuud. Lapsevanemaid osales uuringus 219.

Põhiuuringu eesmärk oli koguda andmeid selle kohta, milliseid lapsevanemate kaasamise meetmeid on õpetajad projekti käivitamise teise õppeaasta lõpuks kasutanud ning millist mõju on see avaldanud kooli ja kodu koostöökultuurile. Samas uuringuetapis koguti ka andmeid lapsevanemate hinnangute kohta klassikliimale ning koostööle õpetaja ja kooliga laiemalt.

Uuringu tulemustest selgus, et keskmiselt olid õpetajad kasutanud viit meetet lapsevanemate kaasamiseks positiivset klassikliimat loova projekti „Kiusamisest vaba kool” 14 meetmest. Üks õpetaja polnud kasutanud ühtegi ning enim meetmeid rakendanud õpetaja oli kasutanud üheksat meetet.

Kõige sagedamini kasutatud lapsevanemate kaasamise meetmed olid projekti tutvustav lastevanemate koosolek (N = 13) ja/või infokiri (N = 10). Üle poole küsitletutest (N = 8) viisid läbi ka teise lastevanemate koosoleku, kõiki teisi meetmeid kasutati juba vähem. (Vt joonis 2).

Joonis 2. Programmi "Kiusamisest vabaks!" raames kasutatud meetmed.

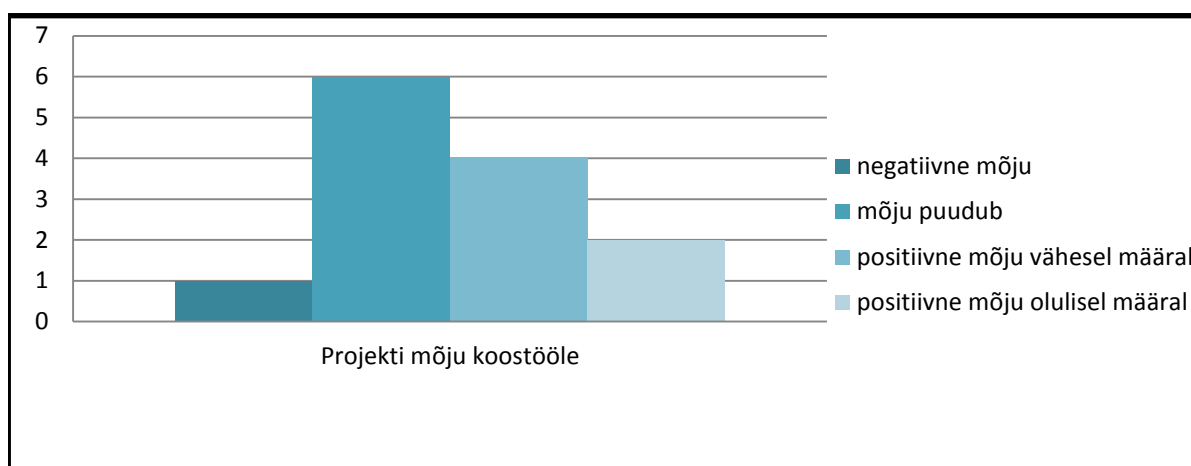
Loetletud lapsevanemate kaasamise meetmed võib jagada passiivseteks ja aktiivseteks lähtuvalt lapsevanema rollist selles. Lastevanemate koosolekud, info- ja uudiskirjad on meetmed, kus lapsevanem on asetatud kuulaja, vastuvõtja rolli. Kõik teised meetmed eeldavad lapsevanematelt aktiivset osalust: oma arvamuse väljendamist (arutelud nõuannete, teemakaartide, arutelukaartide üle) ja tegutsemist koos teiste lapsevanematega (rühmatöös plakati tegemine, ühisürituse korraldamine õhtusöögina koolis või üksteise juures, massaaž) või oma lapse klassikaaslastele (mälumäng, märkamisnädal, sünnipäevadele kutsumine, söögiseltskond). Õpetajad eelistavad meetmeid, kus lapsevanem jääb passiivsesse rolli (joonis 2). Tuues siia võrdluseks lapsevanemate ankeetide vastused, ilmneb, et nad on harjunud passiivse rolliga, kuid on valmis ka aktiivsemalt osalema. Nii oli nende koostöö sobivuse hinnangutes esikohal infokiri ning arenguestlused, kuid sobivateks või väga sobivateks koostöövormideks peeti ka rühmaarutelusid (75%) ja ühisüritusi (93%).

Õpetajatel paluti ankeedi vahendusel anda ka hinnang projekti mõjule lapsevanemate käitumise ja kaasatuse seisukohalt.

Enim märgati lapsevanemate käitumise muutust kaasatuse seisukohalt (*aktiivsem osavõtt kooli ja klassi ürituselt* (5 vastajat) ning *aktiivsem osavõtt lastevanemate koosolekutest*

ja/või arutelud õpetajaga klassikliima üle). Muutust lapsevanemate kaasatuses märkas kaheksa õpetajat, kes kasutasid keskmiselt kuut meetet. Seega järeldub, et õpetajad, kes olid lapsevanemate kaasamisel keskmisest aktiivsemad, saavutasid lapsevanemate kaasatuse kasvu. Õpilastele suunatud käitumise muutumist märkasid õpetajad harvem (*klassikaaslaste sagedasem küllakutsumine* (3 vastajat) ja *lastevaheliste konfliktide muutunud lahendamine*).

Kooli ja kodu koostöö arengu seisukohalt anti projekti mõjule väga erinevaid hinnanguid – negatiivsest (*negatiivne muutus*) kuni väga positiivseni (*suur muutus olulisel määral*). Kõige positiivsema hinnangu koostöökultuuri muutuse kohta andsid õpetajad, kes olid kasutanud vastavalt kuut ja seitset meetet, mille hulgas olid lapsevanema aktiivset osalust eeldavad meetmed. (Joonis 3).

Joonis 3. Projekti mõju kooli ja kodu koostööle õpetajate hinnangul

Kasutatud meetmete hulga ja projekti mõjule antud hinnangu vahel olevat seost kinnitab ka Pearsoni korrelatsioonikordajaga läbi viidud andmeanalüüs ($r = 0,33$). Aktiivsetest meetmetest joonistus Pearsoni kordaja järgi välja nõrk positiivne seos lapsevanemate rühmaarutelude meetme rakendamise ja positiivse klassikliima vahel ($r = 0,24$).

Ettepaneku kutsuda kogu klass sünnipäevadele julges teha vaid kaks küsitletud õpetajatest. Nad mõlemad on märganud, et lapsevanemate kaasamine on toonud kaasa lapsevanemate suurema osaluse. Mõlemad õpetajad on märganud projekti positiivset mõju kooli ja kodu koostööle – üks õpetajatest märkis *positiivne mõju olulisel määral*, teine *positiivne mõju vähesel määral*. Esimese õpetaja klassis vastasid kõik lapsevanemad, et nende lapse klassis

käivad õpilased üksteise sünnipäevadel, teises klassis nõustus selle väitega ligi kolmveerand vastanutest (72%). Siinkohal tuleb märkida, et esimene õpetajatest rakendas lisaks sünnipäevade ühispidamise kombe tutvustamisele veel kuut lapsevanemate kaasamise meetet, mille hulka kuulusid veel sellised aktiivsed meetmed nagu lapsevanematega koos nõuannete koostamine, teemakaartide üle arutlemine ja ühine õhtusöök koolis. Teine õpetajatest kasutas lisaks sünnipäevade ühispidamise kombe tutvustamisele vaid projekti tutvustavat lastevanemate koosolekut.

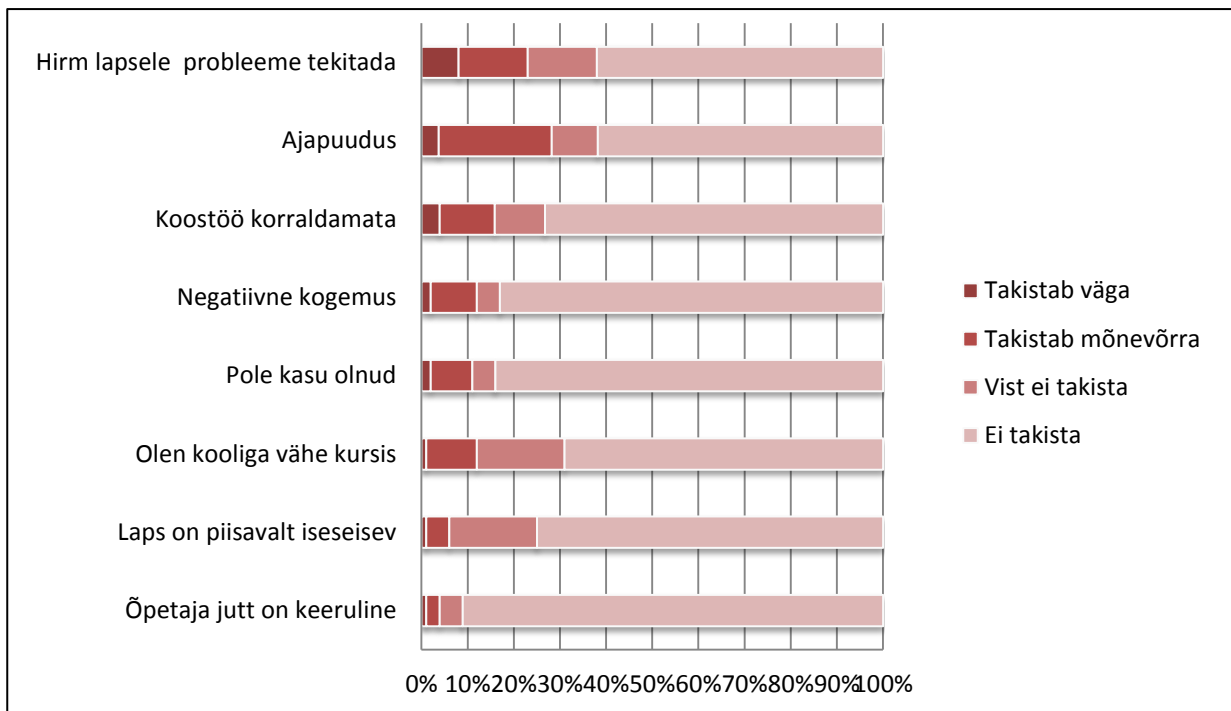
Põhiuuringu kvantitatiivses etapis anketeeriti ka lapsevanemaid hinnangute teadasaamiseks. Selle uuringu eesmärk oli selgitada välja, kuidas mõjutab „Kiusamisest vabaks!” meetodika rakendamine lapsevanemate koostöösoovi, kaasatust ning hinnanguid klassikliimale. Ankeetküsitluse esimene teemaplokk käsitles kooli ja kodu koostööd ning teine hinnanguid klassikliimale.

Lapsevanemate ankeetide (219 vastanut) esimese ploki vastuste põhjal saab järeldada, et vanemad on huvitatud aktiivsest osalusest kooli ja hariduse küsimustes: oma soovi olla kaasatud kooli tasandil oluliste otsuste tegemisse väljendas 62% vastanutest ning omavalitsuse ja riigi tasandil 24,1% vastanutest. Vaid 13,9% vastanutest oli seisukohal, et lapsevanem peaks jääma passiivsesse rolli ning *minema kooli, kui kutsutakse, ja tegema, mida palutakse*.

Rahulolu otsustusõiguse määraga õppiva kooli tasandil oli madalam kui ülalnimetatud soov (79,1% vastanutest märkis vastuseks *otsustusõigus on täiesti piisav või piisav*). Seevastu õppiva klassiruumi tasandi koostööd pidasid lapsevanemad enamasti kas piisavaks või täiesti piisavaks (vastavalt 36,9% ja 50,3%) ning kooli ja kodu koostöö kvaliteedile anti väga positiivne hinnang: enamik vastanutest hindas kooli ja kodu koostööd väga heaks või suurepäraseks (vastavalt 41% ja 53%).

Klassides, kus õpetaja oli rakendanud vähemalt nelja lapsevanemate aktiivse kaasamise meetet, oli lapsevanemate hinnang koostööle kooliga keskmisega võrreldes positiivsem (hea 32% ning väga hea 58,7% vastanutest) ning klassi tasandil koostöö piisavuse hinnang ainult skaala positiivses pooles (4-pallises süsteemis vastused 3 (29,1%) ja 4 (70,9%).

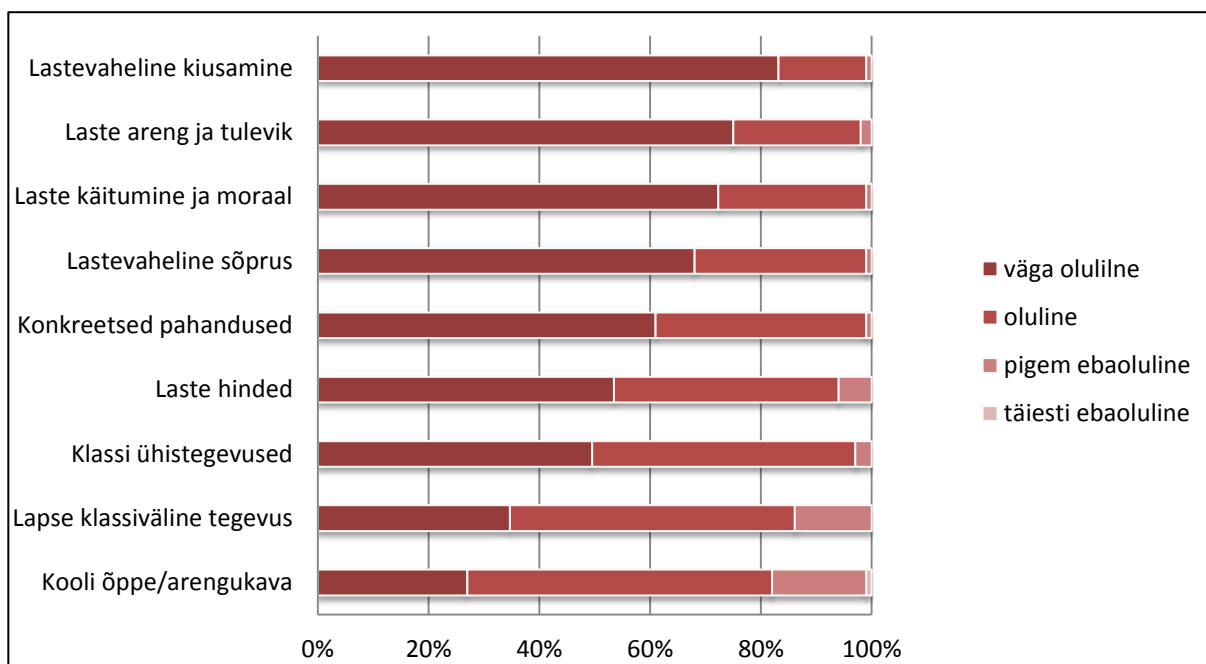
Üldise positiivse koostöökultuuri taustal tajuti ka nii olukordadest kui ka õpetajast tingitud takistusi.

Joonis 4. Lapsevanemate poolt tajutud takistused õpetajaga suhtlemisel.

Kõige sagedasem takistus õpetajaga suhtlemisel oli lapsevanema hirm, et õpetaja poole pöördumine toob kaasa probleemid lapsele (joonis 4). Samuti märgitakse negatiivseid koostöökogemusi õpetajaga (22,9% vastanutest peab seda mõnevõrra või väga suureks takistuseks) ning halvasti korraldatud kooli-kodu koostööd (15,9% vastanutest peab seda mõnevõrra või väga suureks takistuseks). Viimase osas on märgata, et lapsevanemate kaasatus „Kiusamisest vabaks!” meetmete abil on aidanud koostööd paremini korraldada sedavõrd, et klassides, kus õpetaja on rakendanud vähemalt seitset meetet, on lapsevanemad märkinud keskmiselt palju vähem suhtlemistakistusi: negatiivsed kogemused (takistab mõnevõrra – 11%), ajapuudus (takistab mõnevõrra – 27%), lapse iseseisvus (11%), vähene teadmine koolielust (mõnevõrra – 13%) ja hirm kontakti mõju pärast lapsele (takistab mõnevõrra – 7,7%). Kirjeldatud pilti kinnitab ka Pearsoni korrelatsioonikordaja, vastavalt millele lapsevanemate positiivne hinnang kooli ja kodu koostööle oli nõrgas kuni keskmises negatiivses seoses takistustega, mida lapsevanemad tajusid õpetajaga suhtlemisel: *koostöö lapsevanematega on halvasti korraldatud* ($r = -0,34$), *negatiivsed kogemused õpetajaga suhtlemisel* ($r = -0,29$), *seni pole koostööst kasu olnud* ($r = -0,26$), *kartus, et kaasärääkimine toob lapsele koolis probleeme* ($r = -0,24$). Niisiis on õpetaja kooli ja kodu koostöö võtmeisik.

Lapsevanematel paluti märkida, milliseid teemasid nad peavad õpetajaga suheldes kõige olulisemaks ning kui sageli nad õpetajaga nendel teemadel vestlevad.

Joonis 5. Õpetaja ja lapsevanema vaheliste vestluste teemad ja nende tähtsus lapsevanemate hinnangul.

Kõige sagedamini vesteldakse õpetajaga klassi ühistegevustest ja lastevahelisest kiusamisest. Samas peetakse peaaegu kõiki küsimustikus esitatud teemasid oluliseks või väga oluliseks (vt joonis 5). Vaid kooli arengu- ja õppekava puudutav pälvis täiesti ebaolulise teema tiitli (kahe vastaja vastuses) ning samuti madalaima olulisuse hinnangu keskmise arvutuses ($M = 3,0$). Kooli arengu- ja õppekava puudutav on ka kõige harvem märgitud lapsevanemate ja õpetaja vaheliste vestluste teemaks (28% vastanutest pole sellest õpetajaga kunagi rääkinud).

Nõrk statistiliselt oluline seos esines kasutatud meetmete hulga ja lapsevanemate vestluste sageduse vahel teemadel *lastevaheline sõprus* ja *lastevaheline kiusamine* ($r = 0,26$). Seega räägivad lapsevanemad, keda õpetaja on aktiivselt kaasanud projekti „Kiusamisest vaba kool” meetmete abil, sagedamini õpetajaga ka klassikliima sotsiaalse struktuuri aspektidest. Sama kinnitab ka nõrk negatiivne seos halvasti korraldatud kooli ja kodu koostöö ning lastevahelisest kiusamisest rääkimise sageduse vahel ($r = -0,23$).

Klassimiljöö üks nurgakivisid on väärtused, mis on mõttemudelite kujunemise aluseks ning mis määravad ära klassi sotsiaalse struktuuri. Siinse uurimuse raames ilmnes, et lapsevanemate arvates väärtustatakse nende lapse klassis enim häid suhteid ja abivalmidust/hoolivust, seejärel viisakust, siis sallivust ja austust, seejärel õpilase turvalisust ja koolirõõmu, viimasteks jäid õppeedukus ja julgus. Väärtused mõjutavad käitumisviise, mida kinnitas ka Pearsoni korrelatsioonikordajaga leitud keskmiselt tugev seos teatud väärtuste ning positiivset klassikliimat iseloomustavate suhtlemisviiside vahel. Klassimiljööle on erinevate väärtuste mõju erineva ulatusega. Kõige vähem mõjutab klassi sotsiaalset struktuuri õppeedukuse väärtustamine. Samas seades väärtusteks austuse, sallivuse, hoolivuse, viisakuse ja koolirõõmu, saame klassikollektiivi, kus üksteist austatakse, kedagi ei jäeta mängust välja ega narrita. (Tabel 1).

Tabel 1. Väärtuste ja käitumise seosed*

Väärtused	Positiivset klassikliimat iseloomustavad käitumisviisid				
	Kedagi ei narrita.	Austatakse üksteist.	Kedagi ei jäeta mängust välja.	Käiakse üksteise sünnipäevadel.	Julgetakse nõrgemate kaitseks välja astuda.
turvalisus	0,27	0,32	0,3	0,13	0,27
õppeedukus	0,23	0,2	0,19	0,09	0,25
head suhted	0,3	0,34	0,3	0,13	0,26
austus	0,28	0,33	0,32	0,15	0,26
sallivus	0,32	0,38	0,32	0,16	0,27
abivalmidus, hoolivus	0,29	0,34	0,27	0,16	0,27
julgus	0,2	0,21	0,3	0,06	0,28
viisakus	0,3	0,35	0,27	0,2	0,28
koolirõõm	0,26	0,33	0,28	0,14	0,31

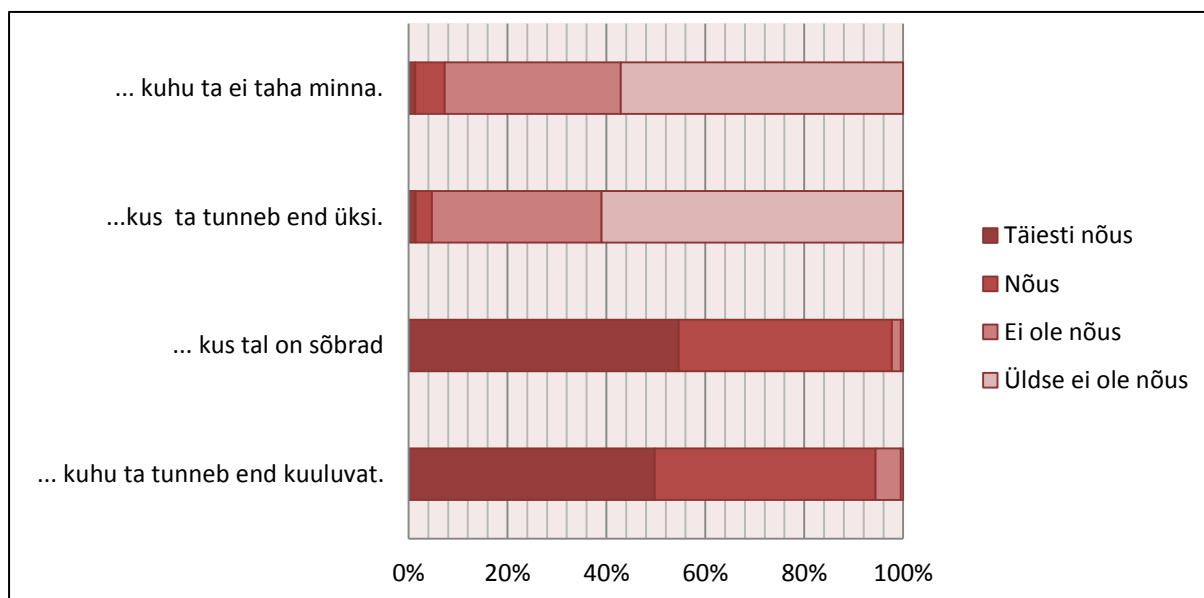
*Kui Pearson korrelatsioonikordaja on $0,3 < r < 0,7$, on tegemist statistiliselt keskmise seosega.

Lastevanemate küsitluse tulemus kinnitas ka positiivse klassikliima erinevate aspektide omavahelist seost. Pearsoni korrelatsioonikordaja järgi on keskmiselt tugev seos ($r > 0,4$) järgmiste häid lastevahelisi suhteid kajastavate käitumisviiside vahel: *õpilased ei narrita üksteist, õpilased austavad üksteist, õpilased julgevad nõrgemate kaitseks välja astuda, kedagi ei jäeta mängust välja, õpilased käivad üksteise sünnipäevadel*. Seejuures väärub märkimist, et nimetatud käitumisviiside seos väitega *õpetaja aitab lahendada lastevahelisi*

probleeme oli nõrk ($0,05 < r < 0,22$), samas kui seos väitega *õpetaja märkab lastevahelisi probleeme* oli tugevam ($0,22 < r < 0,48$). Seega on positiivse klassikliima jaoks oluline, et õpetaja märkab lastevahelisi probleeme, kuid lapsed lahendavad probleemid ise. Selles on aga märkimisväärne osa õpilase sotsiaalsetel oskustel: kas ja kuidas suudab ta lahendada kaaslastega tekkinud probleemsituatsioone.

Töö teoreetilises osas tõdeti Senge, Sarve ja Kera seisukohtadele tuginedes, et klassi sotsiaalse struktuuri oluline distsipliin on meeskonnaõpe, mille käigus tekib ühtekuuluvustunne.

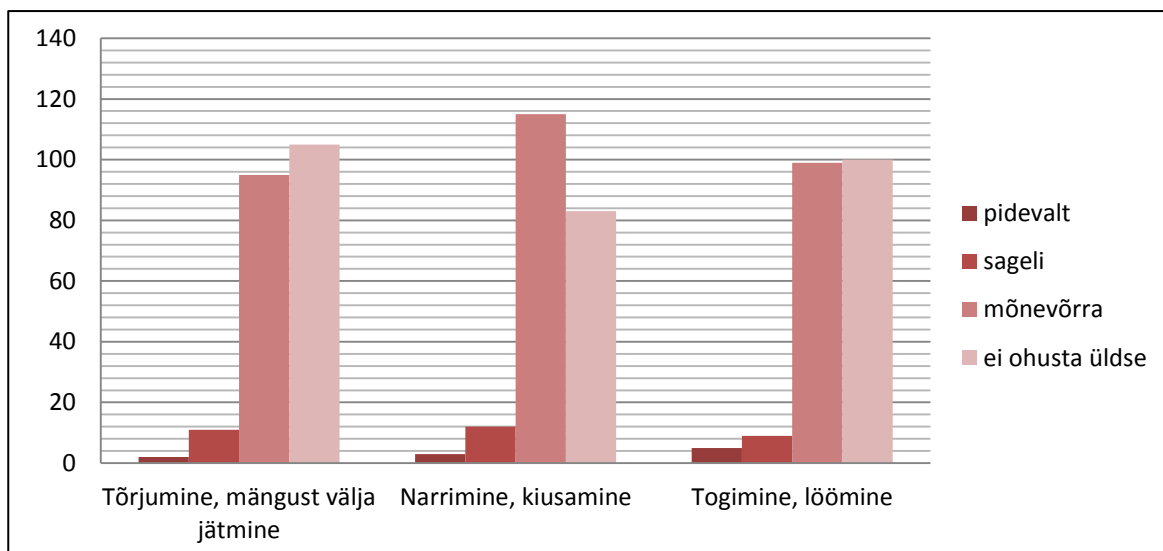
Minu lapse jaoks on kool koht,...

Joonis 6. Lapsevanemate hinnangud lapse koolimeeldimise kohta.

Pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud klassides tunnevad õpilased end kooli kuuluvat ning neil on seal sõbrad. Vaid väike osa lapsevanematest tõdeb, et nende *laps tunneb end koolis üksi* (4,6%) ja/või *ei taha kooli minna* (6,4%) (joonis 6).

Kui vaid alla 10% lapsevanematest tunnistab, et nende laps tunneb end koolis üksi ja/või ei taha kooli minna, siis erinevatest kiusamiskäitumistest on ohustatud rohkem õpilasi.

Joonis 7. Koolikiusamise vormid, mis ohustavad õpilast koolis tema vanemate hinnangul.

Pidevalt kannatavad 216 lapsevanema hinnangul koolikiusamise erinevate vormide käes küll üksikud lapsed ($N = 5$), kuid mõnevõrra ohustavad tõrjumine ($N = 95$), narrimine ($N = 115$) ja löömine/togimine ($N = 99$) umbes pooli õpilastest (joonis 7). Olukord, kus täiesti turvaliselt võib end koolis tunda alla poole õppijatest ($M = 45\%$), on signaal, et turvalise klassikliima loomisesse tuleb rohkem panustada, seejuures kõiki õppiva klassiruumi osapooli kaasates.

Õpetajate ja lapsevanemate kvantitatiivse uuringu tulemuste põhjal saab kinnitada, et koostöö kooli ja kodu vahel on muutunud mitmes klassis tänu pilootprojektile „Kiusamisest vaba kool” tihedamaks. Kui lapsevanemaid on kaasatud, siis on nende osalus ka suurenenud ning nad kogevad vähem takistusi õpetajaga suhtlemisel. Samas tuleb tõdeda, et tugevat seost klassikliima ja projekti raames rakendatud lapsevanemate kaasamise meetmete hulga vahel ei ole. Seos ilmnes pigem kvaliteedis kui kvantiteedis. Määravaks ei saanud mitte kasutatud meetmete hulk, vaid see, kui võrd kasutati lapsevanemaid aktiivsesse rolli panevaid meetmeid.

5. ARUTELU

Magistritöö kirjutaja eesmärk oli uurida lapsevanemate kaasamise olulisust ja kaasamise meetodeid, selle senist ulatust ja lapsevanemate hinnanguid koostööle kooliga ning klassikliimale pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolides. Nimetatud projektis kasutatud „Kiusamisest vabaks!” metoodika kohta on küll läbi viidud mitmeid uuringuid, mille käigus on uuritud selle rakendumist Eesti lasteaedades kõikide kaasatud osapoolte aspektist (õpetajad: Jüris, 2011; lapsed: Lepp, 2015; lapsevanemad: Sirkas, 2013), kuid koolis on viidud läbi uuringud vaid õpetajate (Tärk, 2015; Nigulas, 2015) ja õpilaste kohta (Nigulas, 2015), aga kolmanda osapoolte – lapsevanemate – arvamusi ei ole veel uuritud. Kuna aga Taani Kuningriigis läbi viidud programmi „Fri for mobberi” (Eestis: „Kiusamisest vabaks!”) tõhususuuringutest selgus lapsevanemate kaasatuse tähtsus, aga ka selle lünklikkus, oli oluline välja selgitada, millises ulatuses on projekt käivitunud Eesti koolides lapsevanemate kaasamise seisukohalt ning kuidas see mõjutab klassikliimat.

Magistritöö uurimisküsimustele saadi vastused töö teoreetilise osa ja tulemuste analüüsi kaudu. Järgnevalt on esitatud järeldused ja kokkuvõtte, kusjuures uuringu tulemusi käsitletakse, võrreldes omavahel kvalitatiivse ja kvantitatiivse uuringu tulemusi ning samuti varasemaid, kooli ja kodu koostööd ning klassikliimat käsitletud uuringuid. Aastatel 2003–2007 Eestis läbiviidud uuringu „Kool kui õpikeskkond ja õpilase toimetulek” (lühend TOIME) andmetes kasutatakse Tallinna koolide tulemusi, kuna ka antud uuringu valimis olid Tallinna koolid.

5.1. Lapsevanemate kaasamise ulatus

Nii põhikooli riiklik õppekava (2011) kui ka mitmed uurijad on toonud välja lapsevanemate kaasamise olulisuse (Elias, 2006; Epstein & Joyce, 2005; Kniewel, 2009; Lukk, 2008; Powell & Powell, 2016; Rasmussen jt, 2012) ning vajaduse kaasamise meetodite variatiivsuse järele (Lukk, 2008). „Kiusamisest vabaks!” metoodika pakub rikkalikult erinevaid võimalusi lapsevanemate kaasamiseks (vt ptk 2.2).

Nii metoodikat „Kiusamisest vabaks!” rakendanud Taani koolides ja lasteaedades kui ka Eesti lasteaedades läbi viidud uuringutulemuste põhjal järeldati, et lapsevanemate kaasatus on projekti õnnestumise seisukohalt oluline. Samas tõdeti mõlema nimetatud uuringu raames, et õpetajad ei ole lapsevanemaid kaasanud piisavalt või on seda teinud eelkõige infot edastades, aga mitte reaalse koostöö võimalusi pakkudes.

Magistritöös uuriti nii kvalitatiivses kui ka kvantitatiivses etapis pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolide õpetajatelt, mil määral nad on kasutanud projekti raames pakutud lapsevanemate kaasamise meetmeid. Mõlema uuringu tulemustest järeldub, et lapsevanemate kaasamine viisil, mis annab neile aktiivsema osapoole rolli, on eesti õpetajate jaoks endiselt raske. Nii tõdesid mitmed õpetajad pilootprojekti käivitumise esimesel aastal (2013/2014) läbiviidud intervjuudes, et pole võtnud ette enam kui saatnud infokirja või tutvustanud projekti lastevanemate koosolekul. 2015. aasta kevadeks, kui projekti oli rakendatud juba peaaegu kaks õppeaastat, oldi kvantitatiivse uuringu tulemuste põhjal järeldades rakendanud juba rohkem meetmeid, sh ka lapsevanemate aktiivsust eeldavaid tegevusi. Seejuures oli märgata, et klassides, kus õpetaja oli kasutanud ka aktiivse kaasamise meetmeid, olid lapsevanemate hinnangud kooli ja kodu koostööle positiivsemad. Sarnaste tulemusteni jõudsid ka Taani Roskilde Ülikooli uurijad, sedastades uuringu teises raportis lapsevanemate kaasamise ühesuunalisust, kuid tõdedes kaasatuse määra kasvu uuringu seitsmendas raportis. Kuna magistritöö uuringutulemused kattuvad Taani uuringute tulemustega, võib siit järeldada, et lapsevanemate kaasamine on endiselt üks programmi „Kiusamisest vabaks!” kitsaskohtadest ja selle peaks ehk projekti ellukutsuja paremini läbi mõtlema. Võib-olla oleks siinkohal abi sellest, kui lisaks õpetajate projektikoolitusele korraldataks koolitusi ka lapsevanematele. Sellise mõtte pakkusid õpetajad välja intervjuude käigus. Nagu magistritöö teooriaosas kirjeldatud, on vajadust lapsevanemate koolitamise järele tõdenud mitmed uurijad (sh TOIME läbiviijad E.-S. Sarv ja K. Lukk).

5.2. Lapsevanemate kaasatus ning koostöö kooli ja kodu vahel

Kui töö teoreetilises osas tõdeti, et õppiva klassiruumi kõige nõrgem lüli on lapsevanem, sest koostöö õpetaja (kooli) ja lapsevanema (kodu) vahel on ebapiisav, siis magistritöö

uuringutulemustest ilmnes, et kooli ja kodu koostöö paradigmas on teatud muutusi juba näha. Kui TOIME tulemustest nähtub, et 1,8% lapsevanematest oli seisukohal, et lapsevanem ei tohiks üldse koolis kaasa rääkida, siis magistritöö uuringus ei vastanud ükski lapsevanematest nii. Kõige sagedamini leiti, et lapsevanemate kaasatuse määr peaks kooli tasemel oluliste otsuste tegemisel suurem olema. Ka selles klassis, kus õpetaja ei kasutanud ühtegi „Kiusamisest vaba kool” lapsevanematele suunatud meetmetest, oli see näitaja sama. Seevastu 2007. aasta uuringus oli lapsevanemate koostöösoov kooli tasandil peaaegu 10 protsendipunkti võrra madalam (52,3%). Niisiis võib järeldada, et lapsevanemate soov olla koolis kaasatud on võrreldes 2007. aastal läbiviidud TOIME uuringuga tõusnud, samas ei ole valmisolek koolielus osaluseks seotud pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool” lapsevanematele suunatud meetmete rakendamisega.

Teistes kooli ja kodu koostööd ja rahulolu käsitlevates küsimustes joonistuvad välja selgemad seosed „Kiusamisest vabaks!” metoodikaga. Neis klassides, kus õpetaja rakendas rohkem, sh lapsevanemate aktiivsust eeldavaid meetmeid, on lapsevanemate hinnang koostööle nii kooli kui ka klassi tasandil positiivsem kui projekti lapsevanemate kaasamise meetmeid vähem kasutanud kolleegide klassides. Samuti tajuvad lapsevanemad neis klassides vähem takistusi suhtlemisel õpetajatega.

Oma hinnangu lapsevanemate kaasatusele andsid ka õpetajad. Seejuures joonistus välja väga selge seos: õpetajad, kes rakendasid rohkem aktiivse kaasamise meetmeid, saavutasid suurema vanemate kaasatuse.

Vestlusteemadest domineerisid ühised tegevused ja lastevaheline kiusamine, kusjuures klassides, kus õpetaja kasutas aktiivsemalt „Kiusamisest vabaks!” kaasamise metoodikat, oli vestluste keskmes sagedamini lastevaheliste suhetega seonduv. 2007. aasta TOIME uuringus olid prevaleerivad teemad laste hinded, käitumine ja konkreetsed pahandused ning omavaheliste suhetega seonduvad teemad (lastevaheline sõprus, kiusamine) alles 7.–8. kohal. Sellest järeldub, et klassides, kus juurutatakse „Kiusamisest vabaks!” metoodikat, seejuures lapsevanemaid aktiivselt kaasates, suhtlevad vanemad sagedamini õpetajaga klassi sotsiaalse struktuuri aspektidest.

5.3. Lapsevanemate kaasatus ja klassikliima

Nagu tõdeti töö teoreetilises osas, mõjutavad klassikliimat nii väärtustele baseeruvad mõttemudelid kui ka ühisvisioon ja meeskonnaõpe, mille üheks tulemiks on kuuluvustunne ja kaasavad, kiusamiskäitumist välistavad suhted.

Klassikliima nurgakiviks on väärtused, mis mõjutavad klassisiseseid käitumisviise. Projekti „Kiusamisest vaba kool” metoodika põhineb lastele nelja alusväärtuse (austus, sallivus, hoolivus, julgus) õpetamisel. Uurimuse tulemustest selgus, et lapsevanemate hinnangul on klassi olulisimateks väärtusteks head suhted ja hoolivus. Seevastu TOIME uuringus nimetasid lapsevanemad nendeks õppeedukust ja distsipliini. Siinkohal tuleb tõdeda, et magistritöö küsimustikku lisati TOIME väärtusteteemalisele küsimusele uurimuse objektiks oleva programmi neli alusväärtust. Seega ei ole väärtuste võrdlus tõlgendatav üks ühele. Siiski on märgata, et „Kiusamisest vabaks!” programmi rakendavates klassides on väärtused suunatud väärtuskasvatusele, samas kui TOIME uuringus väljatoodud väärtused on suunatud akadeemilisele toimetulekule. Kui suunata pingutused väärtuskasvatusele, on sellel märgatav mõju klassikliimale: uuringu tulemustest ilmnes, et klassimiljööle avaldab kõige vähem mõju õppeedukuse väärtustamine ning kõige positiivsemad muutused toovad kaasa austuse, sallivuse ja hoolivuse väärtustamine.

Klassikliima oluline aspekt on ka kuuluvustunne. Pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool” liitunud Tallinna koolide klassides tajuvad õpilased end lapsevanemate hinnangul kooli kuuluvat ning neil on seal sõbrad. Samas tõdevad peaaegu pooled lapsevanematest, et nende last ohustab koolis kiusamiskäitumine. Siin on ilmne vastuolu, mis vajab lähemat uurimist.

Kui magistritöös otsiti vastust ka küsimusele, kuidas mõjutab klassikliimat lapsevanemate kaasatus, siis lapsevanemate kaasatuse määra ja klassikliima kvaliteedi vahel selget seost välja ei tulnud.

5.4. Kokkuvõtteks

Koolis on tähtis tegeleda lisaks õpilastele ainealaste oskuste ja teadmiste andmisele ka õpilaste sotsiaalsete oskuste arenguks sobiva klassikliima loomisega. Kuna sotsiaalsed oskused omandatakse suurelt osalt õpetajaid, vanemaid ja kaaslasti matkides, on oluline kaasata ka lapsevanemaid. Kaasavate ja üksteist austavate suhetega klassikliima loomisesse aitab lapsevanemaid kaasata programm „Kiusamisest vabaks!“. Magistritöö kirjutaja eesmärk oli välja selgitada, kuidas on nimetatud meetodika aidanud luua tihedamat kooli ja kodu koostööd ning positiivset klassikliimat.

Eesmärgist lähtuvalt uuriti, milliseid meetmeid on õpetajad lapsevanemate kaasamiseks kasutanud, millise hinnangu nad annavad vanemate kaasatusele, kuidas lapsevanemad hindavad kooli ja kodu koostööd ning oma lapse klassi sisekliimat. Õpetajad, kes kasutasid rohkem lapsevanemaid aktiivsesse rolli asetavaid meetmeid, saavutasid kooli ja kodu koostöös nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset edu. Seega saab öelda, et programm „Kiusamisest vabaks!“ sobib Eestis kooli ja kodu koostöökultuuri parandamiseks.

Uurimuse piiranguna tuleb tuua välja see, et klassikliima aspekte analüüsides jäi uurimata lapsevanemate viit nõuannet sisaldava infokirja retseptioon, mis oleks andnud teadmise, kuidas on lapsevanemad kaasatud projekti sisulisse poolde. Kui lapsevanemad ei ole omaks võtnud neis nõuannetes sisalduvaid põhimõtteid, ei saa ka oodata kooli ja kodu väärtuskasvatuse ühildumist ning sellest tulenevat mõju klassikliimale.

Magistritöö eesmärk sai täidetud ning tõstatatud uurimisküsimused leidsid vastuse. Programm „Kiusamisest vabaks!“ pakub oma meetoditega kooli ja kodu koostöö tihendamise jaoks erinevaid võimalusi ning nende aktiivsel kasutamisel paraneb koostöö nii klassi kui ka kooli tasandil. Märgates õpetajate kohatist passiivsust projekti lapsevanematele suunatud meetmete kasutamisel tuleks siiski kaaluda erinevaid võimalusi õpetajatele toe pakkumiseks. Selleks võib olla näiteks MTÜ Lastekaitse Liit projektimeeskonna korraldatav programmiteemaline koolitus lastevanemate koosolekul. Samuti tuleks paremini läbi mõelda lapsevanemate aktiivset kaasamist võimaldavate meetmete selgitamine-õpetamine klassiõpetajatele, sest just neist sõltub kooli ja kodu koostöö kvaliteet.

ALLIKAD

- Andersalu-Targo, A., Lage, M. *MTÜ Lastekaitse Liit Projekt KIUSAMISEST VABA KOOL. Piloatkoolide I jätkukoolitus. 27.–28.2014. Projektikoolituse materjalid.*
- Andmemasin. *Andmeanalüüsi meetodid – korrelatsioonianalüüs.*
<http://www.andmemasin.eu/index.php/andmeanaluusi-meetodid-korrelatsioonianaluus/> [3.04.2016].
- Bandura, A. (2003). *Self-Efficacy: the Excercise of Control*. 2. trükk. New York: Freeman.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Corporation.
http://www.jku.at/org/content/e54521/e54528/e54529/e178059/Bandura_SocialLearningTheory_ger.pdf, [18.02.2016].
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. 6. trükk. Oxon: Routledge.
- Cohen, L., Manion, L. (1994). *Research Methods in Education*. 4. trükk. London: Routledge.
- Creswell, J.W. (2012). *Educational Research. Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative research*. 4. trükk. Boston: Pearson Education.
- Creswell, J.W. (2009). *Research Design. Quantitative, Qualitative and Mixed Methods Approaches*. 3. trükk. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J.W., Plano Clark, V. L. (2011) *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2. trükk. Thousand Oaks: Sage.
- Elias, M.J., Schwab, J. (2011). *From Compliance to Responsibility: Social and Emotional Learning and Classroom Management*. Raamatus: *Handbook of classroom management: research, practice, and contemporary issues*. (Toim: Carolyn M. Evertson, Carol S. Weinstein). London : Lawrence Erlbaum Associates, 309–342.
- Elias, M. J. (2006). *The Connection Between Academic and Social-Emotional Learning*. In: Elias, M. J., Arnold, H. (Eds.) *The Educator's Guide to Emotional Intelligence and Academic Achievement*. CA: Gorwin Press, 4.
- Elias, M. J. (2003). *Academic and Social-Emotional Learning*. Educational Practices Series – 11. Brussels: International Bureau of Education.
- Epstein, J. L., Joyce, L. (2005). *Developing and Sustaining Research-Based Programs of School, Family, and Community Partnerships: Summary of Five Years of NNPS*

- Research*. Baltimore: Johns Hopkins University.
<http://www.csos.jhu.edu/p2000/pdf/Research%20Summary.pdf> [13.02.2015].
- Erelt, T (toim). (2014). *Hariduse ja kasvatusesõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Gordon, Th (2006). *Õpetajate kool: kuidas tunda ennast õpetajana paremini*. Tallinn: Väike Vanker.
- Hindreus, A. (2011). *Õpetajate hinnangud projektile „Kiusamisest vaba lasteaed“*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut, Alushariduse osakond.
- Jüris, A. (2012). *“Kiusamisest vabaks!” metoodika tulemuslikkus lasteaia õpetajate hinnangutel*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut, Alushariduse osakond.
- Lindberg, S., Kampmann, N., Hjort-Madsen, P., Kamstrup Knudsen, R., Kampmann, J. (2009). *7th report: Views of ‘Free from Bullying’ and the establishment of an anti-bullying culture*. Roskilde: Roskilde University.
- Kamstrup Knudsen, R., Erck, J., Lindberg, S., Kampmann, J. (2008). *3d report: Views of Bullying as an Everyday Phenomenon in Early School Years*. Roskilde: Roskilde University.
- Kamstrup Knudsen, R., Lindberg, S., Kampmann, J. (2008). *2nd report: Experiences of Pedagogical and Organisational Implementation of the project ‘Free from Bullying’*. Roskilde: Roskilde University.
- Kamstrup Knudsen, R., Kampmann, J., Lehrmann, K. (2007). *The ‘Free from Bullying’ Project. The first report from the follow-up research project about the Save the Children Denmark ‘Free from Bullying’ project*. Roskilde: Roskilde University.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Koolibri.
- Kera, S. (2005). *Kuidas elab kooliklass? Klassijuhatajast ja klassi juhatamisest*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Kniewel, S. V. (2009). *Pole olemas tavalisi lapsi*. Raamatus „Õppiv kool. Viie distsipliini käsiraamat haridustöötajale, lapsevanemale ja kõigile, kellele hariduse käekäik korda läheb“. Tartu: Atlex, 136–139.
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: Vali Press.

- Lepp, T. (2015). *Eelkooliealiste laste arusaam projektist „Kiusamisest vabaks!”*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool, Kasvatusteaduste Instituut.
- Lucas, T. (2009). *Lapse väärikus*. Raamatus „Õppiv kool. Viie distsipliini käsiraamat haridustöötajale, lapsevanemale ja kõigile, kellele hariduse käekäik korda läheb“. Tartu: Atlex, 124–129.
- Lukk, K (2008). *Kodu ja kooli koostöö struktuuraalsest, funktsionaalsest ning sotsiaalsest aspektist*. [Doktoriväitekirj]. Tallinn: Tallinna Ülikool, Sotsiaalteaduste dissertatsioonid.
- Markina, A. & Žarkovski, B. (2014). *Laste hälbiv käitumine Eestis*. Tallinn: Justiitsministeerium.
- New, R. S., & Cochran, M. (Toim-d). (2007). *Peers and friends*. Early Childhood Education: an International Encyclopedia. (Kd. 3). London: Praeger Publishers, 613–618.
- Niglas, K. (2008). *Statistilise andmetöötuse pakett SPSS 14.0. Põhikurus*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Nigulas, S. (2015). *Õpilaste väärtushinnangute kujundamine projekti „Kiusamisest vaba kool” metoodika näitel*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste instituudi Üldhariduse valdkond.
- Nõuanded lapsevanematele (2013). Kohver metoodiliste materjalidega programmi "Kiusamisest vabaks!" jaoks. Tallinn: MTÜ Lastekaitse Liit.
- Paur, T. (2012). *„Kiusamisest vaba lasteaed“ projekti rakendumine Eesti lasteaedades*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Pedagoogilise Seminari alushariduse osakond.
- Piht, S., Talts, L., Nigulas, S. (2016). *Shaping Estonian primary school pupils' values by using bullying-prevention methods*. Early Child Development and Care, 1–13, Routledge.
- Powell, D.L. & Powell, R.G. (2016). *Classroom Communications and Diversity*. 3. trükk. London: Routledge.
- Põhikooli riiklik õppekava (2011). Riigi Teataja. [15.04.2016].
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>
- Põlgast, A. (2010). *Sekkumine kiusamiskäitumisse klassi tasandil*. [Magistritöö]. Tartu: Tartu Ülikool, Haridusteaduskond, Koolikorralduse Õppekava.
- Rasmussen, D., Paludan Bøgeskov, S-M, Mygind, Cr. S. (2013). *Kiusamisest vabaks! Teoreetiline ja praktiline käsiraamat*. Tallinn: MTÜ Lastekaitse Liit.

- Riikliku väärtusprogrammi jätkuprogramm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2014–2018“.
(2014). [Tartu Ülikooli eetikakeskuse, Lastekaitse Liidu, SA Kiusamise Vastu ja TORE ühisseminar]. [29.04.2014].
- Ruus, V.-R., Veisson, M., Leino, M., Ots, L., Pallas, L., Sarv e.-s., Veisson, A. (2007).
Õpilaste edukus, toimetulek ja heaolu koolis. Raamatus „Eesti kool 21. sajandi algul: kool kui arengukeskkond ja õpilaste toimetulek“ (Koost Veisson, M., Ruus, V.-R.). Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 17–58.
- Saat, H. (2005) *Sotsiaalsed oskused: kontseptsioon ning arendamise ja hindamise võimalused koolis*. Kogumik „Üldoskused – õpilase areng ja selle soodustamine koolis“ (Toim Ots, A.). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 129–162.
- Sarv, E.-S. (2013). *Kooli kliima ja kooli kultuur*. - Haridusleksikon (Toim Mikser, R). Tallinn: Eesti keele Sihtasutus, 151-157.
- Sarv, E.-S. (2008). *Õpetaja ja kool õpilase arengu toetajana. Õpetaja enesest ja koolist*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Senge, P., Cambron-McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J., Kleiner, A. (2009).
Õppiv kool. Viie distsipliini käsiraamat haridustöötajatele, lapsevanematele ja kõigile, kellele haridus korda läheb. Tartu: Atlex.
- Sirkas, M. (2013). *Projekti „Kiusamisest vabaks!“ rakendumine lasteaedades lastevanemate hinnangute põhjal*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituut, Alushariduse osakond.
- Smith, B., Cambron-McCabe, N., Lucas, T., Kleiner, A., Dutton, J. (2009). „*Ära söö pitsat...*“. *Harjutused tunnis kogetu ülevaatamiseks*. Raamatus „Õppiv kool. Viie distsipliini käsiraamat haridustöötajale, lapsevanemale ja kõigile, kellele hariduse käekäik korda läheb“. Tartu: Atlex, 233–236.
- Tael, A. (2013). *Koolikiusamise olemus, põhjendused ja ennetamine kahe Tallinna kooli näitel*. [Lõputöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Pedagoogiline Seminar, Sotsiaaltöö ja Täiendusõppe osakond.
- Tärk, S. (2015). *Kiusamise ennetamine ja sotsiaalse pädevuse arendamine I kooliastmes õpetajate hinnangul pilootprojekti „Kiusamisest vabaks!“ näitel*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Ülikooli Haridusteaduste Instituut, Üldhariduse valdkond.
- Veisson M., Ruus, V.-R. (koost). (2007). *Eesti kool 21. sajandi algul: kool kui arengukeskkond ja õpilaste toimetulek*. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Õunapuu, L. (2012). *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. Tartu Ülikool.
<http://www.e->

ope.ee/_download/euni_repository/file/3402/sisupakett3.zip/index.html
[2.04.2016].

LISA 1. PILOOTUURINGU ANKEET

HEA ÕPETAJA!

Eesti MTÜ Lastekaitse Liit koostöös Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituudiga viib paralleelselt pilootprojekti „Kiusamisest vaba kool“ toimumisega läbi uuringu, mille eesmärgiks on välja selgitada, kuidas see projekt sobitub õpetajate hinnangul Eesti koolidele kiusamiskäitumise ennetamiseks.

Palun tõmmake joon ümber vastusevariandi, millega nõustute enim. Palun täiendage vajadusel.

1) Kust saite infot pilootprojektiga „Kiusamisest vaba kool“ kohta?

- a) kolleegidelt/tuttavatelt
- b) meediast (kui jah, siis millise allika kaudu)
- c) kooli juhtkonna korraldus
- d) kooli juhtkond pakkus võimalust
- e) muu (nimetage).....

1) Kui suur on Teie arvates kiusamise probleem Eesti koolides? Hinnake 5 palli süsteemis, kus 1 = probleem on väga väike 5 = probleem on väga suur.

1 2 3 4 5

2) Kui teadlik olete te sellest, et sarnane projekt viidi läbi ka Eesti lasteaedades? Hinnake 5 palli süsteemis, kus 1= tean sellest väga palju 5 = ei tea sellest midagi.

1 2 3 4 5

4) Kuivõrd oluline on teie arvates tegeleda kiusamise ennetamisega?

- a) väga oluline
- b) oluline
- c) ei oska öelda
- d) ei ole oluline

5) Kirjeldage lühidalt oma ootusi sellele projektile.

.....
.....

Soovime viia läbi intervjuu õpetajatega, kes osalevad projektis „Kiusamisest vaba kool“. Me loodame, et te olete nõus intervjuuks ja jätate oma kontaktid ning võimalikud ajad kohtumiseks.

Nimi:

E-posti aadress:

Kooli nimi:.....

Võimalikud ajad kohtumiseks:

Aitäh!

LISA 2. INTERVJUU KÜSIMUSED KLASSIÕPETAJALE

Vastaja üldandmed

Tööstaaž:

Haridus:

Kiusamise ennetamine ja kiusamise olemasolu klassis

1. Kui suur on kiusamise probleem koolis ja teie klassis?
2. Millist liiki kiusamist teie klassis kõige rohkem esineb?
3. Kui palju on teie klassis õpilasi, kes on kiusaja rollis?
4. Kui palju on teie klassis õpilasi, kes on ohvri rollis?
5. Milliseid meetmeid olete enne projekti kasutanud, et ennetada kiusamist?

Projekti toimimine koolis ja kollektiivis:

6. Kuidas hindate projekti sobivust kooli?
7. Kuidas toimib teie majas projektis osalevate õpetajate omavaheline kogemuste jagamine?
8. Kuidas toimib koostöö juhtkonnaga?
9. Millist abi te vajaksite, et projekt teie koolis paremini käivituks?

Projekti lastepoolne vastuvõtt ning mõju sotsiaalsete oskuste arengule:

10. Kui palju on klassis lapsi, kes on lasteaias osalenud projektis „Kiusamisest vaba lasteaed“?
11. Millised on nende laste sotsiaalsed oskused võrreldes nende klassikaaslastega, kes ei ole selles projektis osalenud?
12. Mis projekti käivitamisel pole lastele meeldinud?
13. Milliseid Kohvri materjale olete jõudnud juba kasutada?
14. Kuidas on õpilased projekti esimesed teemad omaks võtnud?
15. Milliseid muutusi ootate laste sotsiaalsete oskuste arengus lähtudes projekti põhiväärtustest? (sallivus, austus, hoolivus, julgus)

Lastevanemate kaasamine projekti:

16. Kuidas suhtusid lapsevanemad projekti käivitamisse?
17. Kuidas olete Kohvri materjalide kohaselt vanemaid seni kaasanud?
18. Millist abi ootate te lapsevanematelt?
19. Millest oleks abi, et projekt lapsevanematega paremini toimima saada?
20. Kas ja kuidas olete varasematel aastatel kaasanud lapsevanemaid kiusamise ennetamisse?

Õpetajate rahulolu, soovid ja ettepanekud seoses projektiga

21. Kuidas olete rahul projekti käivitumisega teie koolis?
22. Millised on probleemid, mis on projekti toimima saamisel tekkinud?
23. Kuidas olete rahul projekti Kohvri sisuga?
24. Milliseid koolitusi vajaksite, et projekt teie koolis paremini käivituks?
25. Millised on teie eesmärgid seoses projektiga, mida soovite saavutada kevadeks?
26. Mida teete tänu projektile teisiti?
27. Kas soovite lõpetuseks midagi lisada? Ettepanekuid?

Aitäh!

LISA 3. ANKEET ÕPETAJATELE

HEA ÕPETAJA!

Eesti MTÜ Lastekaitse Liit koostöös Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituudiga viib paralleelselt projekti „Kiusamisest vaba kool“ toimumisega läbi uuringu, mille eesmärgiks on välja selgitada, milline on olnud selle projekti mõju kiusamise ennetamisel. Selle küsitluse läbiviimise eesmärk on selgitada välja lastevanemate kaasatus projektis. Uuringu kohta tekkinud küsimustega pöörduge palun aadressil tsiinmaa@tlu.ee (Tähti Siinmaa).

1. Palun märkige järgnevas loetelus, milliseid lastevanemate kaasamise meetmeid kasutasite või lastevanematega arutasite. Nende nimetuste taha, mida kasutasite, märkige, kuidas hindate kasutatud meetme õnnestumist, so lastevanemate suhtumist .

Tegevus/ meede	Tegevuse/ meetme kasutamine		Lastevanemate suhtumine tegevusse/meetmesse				
	JAH	EI	Väga hea	Hea	Halb	Väga halb	Ei oska öelda
1.1. Infokiri	1	2	4	3	2	1	0
1.2. Esimene lastevanemate koosolek (projekti tutvustamine)	1	2	4	3	2	1	0
1.3. Rühmaarutelud nõuannete üle	1	2	4	3	2	1	0
1.4. Teine lastevanemate koosolek	1	2	4	3	2	1	0
1.5. Klassi lastevanemate koostatud nõuanded	1	2	4	3	2	1	0
1.6. Massaaž	1	2	4	3	2	1	0
1.7. Teemakaardid	1	2	4	3	2	1	0
1.8. Arutelukaardid	1	2	4	3	2	1	0
1.9. Uudiskirjad lastevanematele kavandatavatest tegevustest	1	2	4	3	2	1	0
1.10 Lastevanemate rühmatööna tehtud plakatid väärtuste kohta	1	2	4	3	2	1	0
1.11. Sünnipäevade pidamine	1	2	4	3	2	1	0
1.12. Märkamisnädal	1	2	4	3	2	1	0
1.13. Laste piltide ja nimede mälumäng	1	2	4	3	2	1	0
1.14. Söögiseltskond	1	2	4	3	2	1	0
1.15. Õhtusöök koolis	1	2	4	3	2	1	0
1.16. Nädalavahetus lastevanematega	1	2	4	3	2	1	0

Järgnevalt soovime teada, kas programm „Kiusamisest vaba kool” on mõjutanud õpetaja ja lastevanemate vahelist koostööd.

2. Kas Teie hinnangul on programmis „Kiusamisest vaba kool” osalemine suurendanud lapsevanemate panust klassi sisekliima parandamisse? *Märkige kõik väited, millega olete nõus.*

- 2.1. Ei, ma ei ole märganud muutusi.
- 2.2. Jah, nad kutsuvad/lubavad nüüd sagedamini lapse klassikaaslasi endale külla.
- 2.3. Jah, nad osalevad aktiivsemalt kooli- ja klassiüritustel.
- 2.4. Jah, nad osalevad aktiivsemalt lastevanemate koosolekutel ja/ või soovivad sagedamini arutada klassi sisekliima üle õpetajaga.
- 2.5. Jah, nad lahendavad nüüd õpilastevahelisi konflikte teistmoodi.
- 2.6. Jah, ma olen märganud mõnda teist muutust:

3. Kas Teie hinnangul on programm „Kiusamisest vaba kool” muutnud õpetajate ja lapsevanemate omavahelist koostööd? *(Märkige üks vastus.)*

- 3.1. Jah, on toimunud positiivne muutus olulisel määral.
- 3.2. Jah, on toimunud positiivne muutus vähesel määral.
- 3.3. Ei, ma ei ole märganud muutust.
- 3.4. Jah, on toimunud negatiivne muutus.

Selgitage lühidalt oma vastust:

Täname!

LISA 4. ANKEET LAPSEVANEMATELE

KLASSI SISEKLIIMA JA KOOSTÖÖ LAPSEVANEMATEGA

Ankeet lapsevanemale

Austatud lapsevanem

Tallinna Ülikooli kasvatusteaduskond koostöös MTÜ Lastekaitse Liiduga viib läbi uurimuse, et välja selgitada, kuidas tajuvad lapsevanemad klassi sisekliimat ning mil määral on nad rahul kodu ja kooli koostööga.

Küsitlus on anonüümne, uurimuses ei kajastu ei kooli ega klassi nimi. Kui Teil on uurimuse kohta küsimusi, vasta Teile meeleldi: tsiinmaa@lu.ee (Tähti Siinmaa).

1. Milline on teie hinnangul kooli ja kodu suhe?

Väga kehv 1 2 3 4 Suurepärase

2. Kui suur peaks olema lapsevanemate otsustusõigus? (Valige üks vastus.)

Lapsevanem...

- 1 ei tohiks kooliasjades üldse kaasa rääkida.
- 2 peaks minema kooli, kui kutsutakse, ja tegema, mida palutakse.
- 3 peaks oluliste otsuste langetamisel koolis kaasa rääkima.
- 4 peaks haridusküsimustes kaasa rääkima nii koolis, omavalitsuses kui ka riigis.

3. Millisena hindate oma otsustusõigust koolis?

Täiesti ebapiisav 1 2 3 4 Täiesti piisav

4. Millist koostööd kooliga eelistate ja kui tihti erinevaid võimalusi koostööks Teie lapse koolis kasutatakse?

Koostöö vormid	Hinnang koostöö sobivusele					Kasutamise sagedus			
	Sobib väga	Sobib	Vist ei sobi	Kindlasti ei sobi	Ei oska öelda	Mitte kunagi	Kord aastas	Mõni kord aastas	Iga kuu
4.1. Infokirjad õpetajalt	4	3	2	1	0	1	2	3	4
4.2. Lapsevanemate koosolekud	4	3	2	1	0	1	2	3	4
4.3. Lapsevanemate rühmaarutelud	4	3	2	1	0	1	2	3	4
4.4. Arenguveestlused õpetajaga vanema ja lapse osavõtul	4	3	2	1	0	1	2	3	4

4.5. Õpilaste, õpetajate ja lastevanemate ühisüritused	4	3	2	1	0	1	2	3	4
4.6. Muu (milline?)									

5. Kas koostöö on teie jaoks piisav?

Täiesti ebapiisav 1 2 3 4 Täiesti piisav

6. Millistel teemadel Te koolis õpetajatega vestlete ja kui oluliseks Te erinevaid vestlusteemasid peate?

Vestluse teema	Vestluse tähtsus Teie jaoks					Vestluse sagedus			
	Väga oluline	Oluline	Veel eba-oluline	Veel ebaoluline	Ei oska öelda	Mitte kunagi	Kord aastas	Eni kord aastas	Iga kuu
6.1 Laste hinded	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.2. Kooli õppe-/arengukava	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.3. Lapse klassi- ja kooliväliline tegevus	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.4. Lastevaheline sõprus	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.5. Lastevaheline kiusamine	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.6. Laste käitumine ja moraal	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.7. Konkreetsete pahandused	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.8. Klassi ühistegevused	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.9. Laste areng ja tulevik	4	3	2	1	0	1	2	3	4
6.10. Muu (milline?).....									

7. Mis Teid õpetajatega suhtlemisel takistab?

Raskused ja takistused	See takistab väga	See takistab mõnevõrra.	See ei takista.	See ei takista.	Ei oska öelda
7.1. Mul on õpetajaga suhtlemisest negatiivsed kogemused.	4	3	2	1	0
7.2. Mul ei ole aega õpetajatega suhelda.	4	3	2	1	0
7.3. Siiani pole minu koostööst õpetajaga kasu olnud.	4	3	2	1	0
7.4. Laps on juba nii iseseisev, et ma ei pea sekkuma klassi asjadesse.	4	3	2	1	0
7.5. Koostöö lastevanematega on halvasti korraldatud.	4	3	2	1	0
7.6. Õpetaja jutt on liiga keeruline ja teaduslik.	4	3	2	1	0
7.7. Kuna olen koolieluga vähe kursis, ei oska ma kaasa rääkida.	4	3	2	1	0
7.8. Kardan, et kui liiga agaralt oma arvamust avaldan, kannatab selle pärast mu laps.	4	3	2	1	0

8. Millisena näete oma lapse suhet kooliga? Palun hinnake, kas kool on Teie lapse jaoks koht,

	Üldine nõus	Ei ole nõus	Olen nõus	Täiesti nõus
8.1. ...kus tal on sõbrad.	1	2	3	4
8.2. ...kuhu ta tunneb end kuuluvat.	1	2	3	4
8.3. ...kus ta tunneb, et on üksi.	1	2	3	4
8.4. ...kuhu ta ei taha minna.	1	2	3	4

9. Milline on Teie arvates selle klassi, kus Teie laps õpib, vaimsus? Kui tähtsaks peetakse seal järgmist:

	mitte tähtsaks	vähetähtsaks	Tähtsaks	väga tähtsaks
9.1. õpilaste turvalisust	1	2	3	4
9.2. õppeedukust	1	2	3	4
9.3. häid inimestevahelisi suhteid	1	2	3	4

9.4. austust üksteise vastu	1	2	3	4
9.5. sallivust	1	2	3	4
9.6. abivalmidust, hoolivust	1	2	3	4
9.7. julgust	1	2	3	4
9.8. viisakust	1	2	3	4
9.9. koolirõõmu	1	2	3	4

10. Mil määral olete nõus allpool toodud väidetega klassi kohta, kus õpib Teie laps? Minu lapse klassis...

	Üldse nõus	nõus Ei ole	nõus Olen	Täiesti nõus
10.1. Õpilased ei narri üksteist.	1	2	3	4
10.2. Õpetaja märkab lastevahelisi probleeme.	1	2	3	4
10.3. Õpetaja aitab lahendada lastevahelisi probleeme.	1	2	3	4
10.4. on positiivne klassikliima.	1	2	3	4
10.5. õpilased austavad üksteist.	1	2	3	4
10.6. ei jäeta kedagi mängust välja.	1	2	3	4
10.7. õpilased käivad üksteise sünnipäevadel.	1	2	3	4
10.8. õpilased julgevad nõrgemate kaitseks välja astuda.	1	2	3	4

11. Kuivõrd ohustab Teie last klassis....

	ohusta üldse	Mõnevõrra	Sageli	Pidevalt
11.1. narrimine, kiusamine	1	2	3	4
11.2. tõrjumine, mängust välja jätmine	1	2	3	4
11.3. togimine, löömine	1	2	3	4

12. Te olete sellele lapsele

1. Isa
1. Ema
2. Kasuvanem
3. Vanavanem
4. Muu (nimetage)

13. Teie peres on last.

TÄNAME TEID!